

Boj pri Pirotu.

(Dné 28. novembra 1885.)

Kralj, igra je naša zgubljena,
Mat naša poteza Piroto;
Premagana vojska je srbska,
Bolgar na bojišči gospód!

„Bolgar, gospodár že v Pirotu,
Ko piš privihráti če v Niš; —
Ni varno več tukaj za tebe
Hoj, bolje, da kar ubežiš!

„I v Bélihrad — v srce očini! —
Pridere pobedni mejás:
Življenje in krono kraljevo —
Bojimo se, da zaigrás!“ . . .

Ném sluša vest gróžno kralj mladi,
Pred ókom se dela mu mrak . . .
A ranjencev prvih dovéde
Mu s polja krvavega vlak.

Pomičejo tožna nosila
Po ulicah Niških se tam,
Spoštljivo množ ranjence gleda,
Med mnóžico kralj je s m.

In k prvemu kralj se pripógne:
„Za mene zdaj, jadtík, trpiš!
Naznani poslednjo mi željo,
Zgodí se ti, česar želiš.“

„Ob Móravi, oča moj sivi,
Tam spet si mi stopil na prag!
In s praga se v daljo oziraš,
Dohaja li sin že ti drag?

„Zastónj oča hodi me čakati,
Zastónj si napénja oči;
Ugledal ne bode več Marka: —
Tolaži, tolaži ga tí!“

In drugemu deje vojaku:
„Bil borec si hraber vsegdár!
Naznani poslednjo mi željo.
Izpolni jo tvoj gospodár.“

„Tjá h kočí ob Drini deróči
Zdaj plavam čez dol in goró
Otróke in ženo cvetočo
Poljubít, objét za slovó.

„Brez mene kakó naj živíjo?
Glad jih umori in pečál.
Sirote izročam zdaj tebi,
Tí bodi jim oča, o kralj!“

Pripógne se k tretjemu v krvi:
„Boril si se hrabro, sin moj!
Naznani poslednjo mi željo,
Izpolni rad kralj ti jo tvoj.“

„Ni žena ljubeča, ni deca
Ne čaka na mene domá;
Pogrešal ne bode me nikdo,
Ko s tega izginem svetá.

„Umréti, čim prej dotrpéti!
Jedino tó vroče želim! —
Káj rana na prsih tu smrtna!
Oj, hujše jaz rane trpím.

„Sramôta boli me, sramôta,
Da Srbu zdaj Kajn je imé,
Da národ moj od bratomora
Krvave zdaj nosi roké!

„A, kralj moj, ko smrt me poljubi,
Zakličem, da čul bo ves svet:
Kdor brata šéuje na brata,
Tá bodi — tá bodi proklét!“

Gorázd.



Prvi sneg.

Povest.

Spisal Josip Starè.

(Dalje.)

Malokateri dan je minil, da bi se ne bila sešla Mirko in Čermak. Navadno sta se pod večer sbajala v kavarni „pri severni zvezdi“ in tu sta se večkrat po cele ure menila o tem in ónem. Pridružili so se jima tudi drugi mladi ljudje, udeležili se njihovih pogovorov, in hitro je vsem skupaj potekal čas v veseli družini, zlasti odkar je zima hudo pritislila in je zapadel visok sneg, da nisi mogel daleč hoditi na sprehod. Neke nedelje pa so se prijatelji kmalu razšli in ostal je Mirko sam z učiteljem plesa, Kazimiróm Poskočilom, ki se je tudi že pripravljaj na odhod.

Kazimir Poskočil je bil star veseljak, kakor se je spodobilo njegovemu stánu. Imel je dvorano, v kateri je po dnevi otroke, pa tudi večje deklice in mladeniče vadil v plesu ter jih sploh učil okretnega in olikanega vedenja. Zvečer pa je svojo dvorano dajal v najem gosposkim družbam, ki so po zimi redno po jedenkrat na teden med seboj napravljale prijateljske plese, katerih se je udeleževalo po trideset do štirideset parov. Le ob nedeljah zvečer je obdržal Poskočil dvorano za se, kajti takrat so brez povabila dohajali ljudje iz boljših hiš, ki niso imeli prilike, da bi se pridružili kaki stalni družbi. Pod večer pa je Poskočil skoraj vsak dan zahajal k „severni zvezdi“ ter se tu navadno mudil po jedno uro. Držal se je vedno le mladih ljudij, zlasti vseučiliških dijakov, ki so bili njegovi najboljši gostje. Ž njimi se je kratkočasil, povédal jim kakšno za smeh in bil je med njimi kakor med svojimi. Nihče mu tega ni zameril in celó pogréšali so ga, ako ga ni bilo. Tudi Mirko se je prav kmalu seznanil ž njim in rad je bil v njegovi družini.

Ko se je torej Poskočil omenjeno nedeljo pripravljaj na odhod in si ravno prižigal smodko, vprašal je Mirka:

„Kam ste se pa Vi nocoj namenili?“

„Prav nikamor; še malo bom tu posedel in pregledal najnovejše časopise, a potem mislim iti domov.“

„To je pa le še prezgodaj. Če se Vam ne zdi za malo, pojdite z menoj. Danes imam raznovrstno družbo; kdor se ne utegne ob delavnikih udeleževati rednih vaj, pride v nedeljo. Prihajajo pa samó pošteti in pristojni ljudje. Časih je prav zanimivo gledati, kako čudno in neokretno se nekateri premikajo. Človek se mora večkrat nehoté smijati. Torej, če se Vam ljubi, prav veselilo me bo.“

Male izpremembe v vsakdanjem dijaškem življenji je bil Mirko zmerom vesel; zato se ni obotavljal, ampak kar takoj je sprejel prijazno povabilo.

Poskočilovo plesišče je bila prostorna dvorana, visoka na dva poda. Kake tri korake od vrat sta podpirala lična stebra galerijo in ločila prostor pod njo od ostale dvorane. Tu je stal klavir, a tu je tudi postajal, kdor ni plesal. Ko sta prišla Mirko in Poskočil, bila je dvorana že polna nepotrpežljive mladine, klavir je bil odprt, a pred njim je sedel mož, ki je nekako čudno strmel pred se. Mirko stopi bliže in vidi, da je mož slep. Smilil se mu je, a še bolj ga je mišoval, ko mu je Poskočil povédal, da je slepec oče peterih otrok, da je izučen pravnik, ki je imel že dobro službo pri odvetniku; v tem da je zbolel in oslepel, in namesto da bi kdaj sam postal odvetnik, mora z igranjem na klavirji borno preživiti sebe in obilno svojo rodbino. Pač čudna usoda; nesrečen človek igra okroglo in poskočno, da razveseljuje srečne ljudi!

Zdaj se je Mirko vstopil pred steber ter se oziral po dvorani. Bila je res raznovrstna družba, kakor je rekel Poskočil. Od štirinajstih do štiriindvajsetih let je bilo deklic in mladeničev vsake dôle; a bilo je tudi starejših, ki so mlajšim bili za váruha. Nekateri so bili znani med seboj in prav živahno so brbrali, kakor vrabci, kadar se spravljajo spat; drugi so bili še tuji in molčé so stali zdaj tu, zdaj tam, a prav za prav sami niso védeli, kam bi se dejali. V tem je Poskočil stopil med nje ter jih razvrstil, kakor je védel, da bo najbolje; saj jih je skoraj do zadnjega vse poznal. Nekateri so bili njegovi učenci, drugi pa so ž njimi prišli, da bi se v dveh, treh večerih izurili v plesanju, ki so se ga doma med seboj površno naučili. Ko je bilo vse v redu, pokaže mlajšim izkušeni učitelj, kako treba korake delati ter jih na kratko poučí, kako se je človeku pri plesanju držati. Dasi ni bilo med njimi nobenega pravega novinca, vendar je marsikdo tako nerodno stopal za učiteljem, ki je štel korake, da si se moral smijati.

Zdaj je Poskočil plosknil ob dlan in slepec se je oglasil na klavirji prav okroglo, da bi udobrovoljil mladi svet, ki se je začel sukati, kakor je najbolje védel in znal.

Mirko je nekoliko časa gledal ta pouk in ta ples, ali napósled se je le naveličal in mislil je, da bi se mogel bolje kratkočasiti. Na dolnjem konci dvorane je videl odraslo deklico kakih šestnajstih, sedemnajstih let. Sedela je poleg starejše gospé, glavico je obesila po stráni, a z lepimi rujavimi očmi se je nekako raztreseno ozirala okoli, v tem ko so se drobne njene ročice igrale s koščenim mahalcem. Slepec je ravno zaigral mazurko, da je šla kar v noge, tu stopi Mirko pred zamišljeno gospodično in jo prosi, da bi šla z njim plesat. Malo iznenadena je rekla, da ni mislila plesati, ali tako ljubeznivi izkušnjava da se ne more upirati, in oklenila se je Mirka ter izginila z njim po dvorani. Oba sta oživela, in zopet in zopet sta se znova zavrtela. Tanka plesalka je bila že vsa spehana in jela je pokašljevati, ko jo je Mirko pripeljal nazaj na njeno mesto. Lepo se ji je zahvalil ter jo prosil za prvo četvorko, ki mu jo je sladko smehljaje obljubila. Zdaj je Mirko tudi z drugimi plesal, ali mislil je vedno le na obljubljeni četvorko, katere ni mogel pričakati.

Napósled je Poskočil dal znamenje in plesalci so se jeli postavljati v red. Kakor bi trenil, pripeljal je Mirko izvoljeno deklico ter se z njo postavil na konec dolge vrste. Tu je brez skrbi mogel šepetati in se šaliti z ljubo svojo plesalko, kateri je sama sreča in zadovoljnost sevala iz očí. Kar smehljala se je, a ko ji je Mirko ponudil svojo roko, da se je obesila v njo, pokazala se je slaba rudečica na bledem njenem lici in nekako čudno prijetno prešinilo jo je po vsem telesu. Sprva mu je plaho odgovarjala, kmalu pa se je tudi nji razpletel jezik in marsikaj bi mu še rada povédala, toda ni védela kako, in obdržala je v srci in ga prav ljubeznivo pogledovala. Pa tudi Mirko je bil danes v čudni zadregi, nikdar ni mogel najti prave besede za svoje misli, in vse drugače je govoril, nego je čutil. Ali to ni odločilo, saj sta bila srečna, da sta se le menila, a ni jima bilo niti mar, kaj in kako sta govorila. Še bolj razmišljena sta bila pri plesanju. Kakor ne bi bila še nikdar videla, kako se pleše četvorka, pomikala sta se za drugimi sem ter tja, in motila sta tiste, katerim je bil ples prva stvar. Po dovršeni četvorki Mirko plesalke svoje ni vedel k materi, ampak vodil jo je po dvorani okoli, in še sta se pomenkovala, smijala in dražila, dokler ni izpod galerije zadonela hitra polka. Mirko se je prvi z drobno svojo družico zaletel po dvorani, in tako hitro se je vrtel okoli in zopet okoli, da si ga komaj z očmi dohajal; in še le ko je čul svarilne

besede „Alma, Alma, to je preveč za tebe,“ vedel jo je nazaj k skrbni materi.

Plesala zdaj nista več, pač pa sta sedela skupaj in se kratkočasila do kraja. Pred odhodom je Alma nekako boječe vprašala Mirka:

„Ali ste se namenili vsako nedeljo sem dohajati?“

Razmišljeni Mirko zopet ni mogel najti pravega odgovora in rekel je prav nerodno:

„Oj, ne; kaj čem tu? To ni záme, to je le za začetnike. Danes sem slučajno z gospodom Poskočilom sem prišel, ker nisem védel, kam bi se dejal.“

Almi so se bleda lica zopet nekoliko zarudela in, odkašljavši se, zavrnila je razžaljena:

„Záme tudi ni. Nocoj sem prišla z materjo, da vidim, če bi bilo to za mojo mlajšo sestro; ali ne kaže nam. V ti nedeljski družbi so začetniki in izurjeni plesalci pomešani, in boljše bode, če hodi med tednom k rednim vajam.“

Zdaj je Mirko uvidel vso nerodnost svojo. Rad bi jo popravil, ali ni védel, kako; jezik se mu je zapletal in predno je našel pravo besedo, poslovlila se je Alma ter z materjo izginila v sobo za obleke, od koder je ni bilo več nazaj v dvorano.

Mirku je bilo čudno pri srci. Nekaj neznanega ga je vleklo k Almi, le njo je vedno imel v mislih. Da bi jo le še jedenkrat videl, še jedenkrat ž njo govoril!

Minilo je teden dni in bila je zopet nedelja. Mirko ni mogel dočakati večera; ure mu še nikdar niso bile tako dolge, in dan se kar ni hotel nagniti. Napósled se je vendar le zmračilo in že je bilo treba luč prižgati. Mirko se je napravil od doma, a da bi mu brže potekel čas, šel je v kavarno; ali ne k „severni zvezdi“, ampak v drugo, kjer ga nihče ni poznal. Bal se je, da ne bi kdo zapazil notranjega njegovega nemira in da ga ne bi zadrževal, kadar mu bo iti. Prebiral je razne časopise, toda bil je tako razmišljen, da ni nič védel, kaj je čital. Čez nekoliko časa je pogledal na uro, pa bilo je še pre zgodaj; kmalu je pogledal zopet in zopet znova, dokler se ni naveličal čakanja ter se napotil po znanih ulicah proti Poskočilovi dvorani. Sprva je hitro stopal, ali bolj ko se je bližal svojemu cilju, bolj je ustavljal korake in jel je preudarjati, ali bi šel dalje ali ne. „Čemú grem prav za prav tjà?“ vprašal je samega sebe, „kaj bom tam? Saj mi je rekla, da je ne bo; in ko bi bila, kaj ji porečem? Da jo ljubim?“

Zdaj je obstal in že se je hotel vrniti. Čudno mu je bilo pri duši, na nobeno vprašanje si ni védel odgovora. Toda neka skrivna

moč ga je vlekla dalje in le nekoliko trenutkov še in bil je v dvorani. Tu je bilo vse, kakor prejšnjo nedeljo; ista mešana družba, le Alme ni bilo nikjer. Že se je Mirku umirilo srce, v tem šine mimo njega mlad človek z naočniki in ga pozdravi: „Dober večer, gospod doktor.“

Mirko se ozre za njim, a ni ga bilo več. Doktor? to bi pač rad bil, ali zdaj še nisem. Ta se je hudo zmotil, mislil si je Mirko, in gledal je dalje po mladi družini, ki je pridno urila ude svoje, da bodo za pot v „svet“. Zdaj se prav pred njega vstopi majhen grbast človek in kakor bi bila stara znanca, nasmehlja se mu ljubeznivo in vpraša:

„Dober večer, gospod doktor, kako da ste Vi danes tukaj?“

„Dober večer. Tako, slučajno,“ zavrne mu Mirko malo nejevoljen ter zgane z ramami, češ, saj niti sam ne vém, zakaj da sem tu.

„Pa ste danes teden sestri moji rekli, da Vas ne bo. Škoda! Kako ji bo vendar žal, da je ostala doma! Ali boste prihodnjo nedeljo zopet prišli?“

„Ne vém,“ odreže se Mirko na kratko in tako grdo je pogledal, da se ga je malo človeče kar ustrašilo ter se izgubilo v dvorani. Mirko se ni mislil dalje muditi, ker ni imel ničesar opraviti, ne iskati; le s Poskočilom je iz uljudnosti izpregovoril nekoliko besed in ga vprašal, kdo sta óna dva, ki sta ga čisto tuja prišla pozdravit.

„To sta brata gospodične Alme, s katero ste se danes teden tako dobro kratkočasil. Čudim se, da je danes ni.“

Kakor bi mu bilo to vse jedno, napeljal je Mirko pogovor na druge stvari ter se kmalu poslovil in odšel. Pa zapustil je dvorano z vse drugimi občutki, nego je stopil v njo. Ne, da bi si Almo čisto iz glave izbil, tega ni mogel; ali njeni bratje, kaki ljudje so to? Menda bi me kar radi oženili! Tako zlahka se pa le ne dam. Ne rečem, deklica mi je všeč, in rad bi bil znan ž njo; ali zaljubiti se, ženiti se, tega pa nikakor ne; vsaj za zdaj še ne.

Tako je ugibal in bilo mu je ljubo, da se je óni dan pri odhodu védel tako nerodno. Vendar pa mu je mala dogodba v Poskočilovi dvorani ostala v dobrem spominu in večkrat jo je imel v mislih. —

Nedeljo potem je bil Mirko doma, in bilo je že precëj pozno, ko je odložil knjigo in šel v gostilno. Pri „angleški kraljici“ se je nadejal, da bode našel znancev, in napotil se je naravnost tjà. Stopivši čez prag v prvi mah od gostega tobakovega dima skoraj ni mogel gledati, a polno je bilo tako, da ni védel, kam bi se dejal. Ali vkljub nerazumljivemu šumljanju zbranih gostov je spoznal takoj Ilovskega

glas in preril se je do njega. Lahkoumni prijatelj je bil v veseli družini samih mladih ljudi, ki so po večem tudi Mirku bili znani. Ko je Ilovski zagledal prihajajočega tovariša, pozdravil ga je že od daleč, podal mu čez mizo roko in rekel:

„Ravno si nam dobro došel, vsak je že svojo povédal, a zdaj bi bila na tebi vrsta.“

„Ne vém, kaj bi vas moglo zanimati iz mojega vsakdanjega življenja; kaj pa se neznanemu dijaku more pripetiti?“ zavrne Mirko.

„Oho, počasi prijatelj! Ravno dijaku se more marsikaj pripetiti. Recimo, ti si imel kak pogovor na samem, pa te je kak porednež prav po nepotrebnem motil; ali si bil pod oknom, in te je v jasni noči zmočila nepričakovana ploha.“

„Ob vsem tem ne bi vam mogel ničesar povédati.“

„Ali pa kaj družega. Vsak po svojem. Zdaj že dve nedelji nisva bila skupaj. Kje pa si pohajal? Kar odkritosrčno nam povej; takim ptičem, kakeršni smo mi, ni treba ničesar skrivati. Mi te nikjer ne bomo motili, še pomagali ti bomo radi, če bi nas kaj trebal.“

Tako se je ustil razposajeni Ilovski ter se ozrl po ostalih tovariših, kakor bi jih hotel vprašati, če se ujemajo ž njim.

„Tako je!“ rekli so vsi, kakor iz jednega grla, trknili s kozarci ter pili na zdravje novega prihodnika.

Mirko se jim je zahvalil na zdravici. Sprva se je malo obotavljal, potem pa se je le odločil ter v kratko povedal, kaj je zadnji dve nedelji doživel v Poskočilovi dvorani. Ko je dovršil, trknil je Ilovski zopet s kozarcem in rekel:

„Živio Mirko! Ti si mož za našo tovarišijo. Le ne daj se! S pota pa tudi ni treba hoditi; mogel bi še kaj doživeti za kratek čas. Zdaj pa, dragi prijatelji, nasvetoval bi nekaj vsem skupaj. Prepričan sem, da je Alma nocoj zopet pri Poskočilu. Pojdimo vsi tja, da bomo za pričo, kako se bo roman cenjenega našega tovariša dalje razvijal.“

„Pojdimo!“ oglasi se dolg, suh mladenič z naočniki. „Kakor po naročilu. Ravno trebam gradiva za podlistek svoje „Zarje“. Izvrstno! Le hitro!“

Tolika naglost Mirku nikakor ni bila po volji. Naj že bo, kakor hoče, tega le ni dovolil, da bi kdo z Almo šale uganjal. Obotavljal se je torej iti k Poskočilu in hotel s tem vso družbo zadržati v gostilni. Pa ni mu obveljalo in, hoté ali nehoté, moral je iti. Tolažil se je, da Alme ne bo tam.

Prišedši v dvorano so se razpostavili mladi veseljaki pod galerijo. Ilovski je stopil dalje in se jel predrzno ozirati po zbrani družbi,

Mirko pa je ostal za stebrom, da bi skrivaj opazoval, kaj se godi v dvorani. Pa že pri prvem pogledu so se njegove oči ujele z Alminimi. Po vsem telesi ga je vroče spreletelo, na njenem lici pa se je zopet pokazala tista čudna rudečica, ki jo navadno vidimo pri bolehnih ljudeh. Mirku se je v srce smilila; zdaj se mu je samemu zdelo, da je zaljubljena vánj. Bila je reva vsa za ples oblečena. Tanko belo krilo s svetlo-modrim zavojem se ji je podalo res lepo, a nekoliko cvetlic v čedno spletenih laseh je še bolj povzdignilo vso njeno opravo. In čudno; niti koraka ni plesala, akoprem jo je vsak čas kdo prosil, da bi šla vsaj jedenkrat z njim na okoli.

Ilovski jo je kmalu iztaknil in silil je v prijatelja, naj gre z njo plesat; ali Mirko je kakor prikovan stal za stebrom. To Ilovskemu ni bilo po volji; zmotil se je v njem; že se mu je zdel zrel za njegovo tovarišijo, zdaj pa se ne gane, da bi jim napravil malo nedolžnega veselja; kakor lipov bog tiči za stebrom, ona pa zapuščena vzdihuje kraj skrbne matere. V tem ploskne Poskočil ob dlan in napové, da bodo zdaj volile gospodične.

„Le pripravi se Mirko,“ raduje se Ilovski, „ker ti ne greš po njo, prišla bo pa ona po tebe.“

Hitro so si druge deklice izbirale plesalce svoje, da jih odlikujejo za prejšnjo njihovo prijaznost, le Alma se ni genila s svojega mesta, ampak žalostno je povabila oči in ni mogla zatajiti notranjega svojega nemira. Klavir je zopet utihnil in ples je za nekoliko trenutkov ponehal. Tu se je Alma naglo vzdignila, ogrnila plašček in tako urno stopala skozi dvorano, da jo je mati komaj dohajala. Ko je šinila mimo stebra, zapazil je Mirko, da so ji debele solze zalile lepe oči, ob jednem pa je čul máterin občutljiv glas:

„Zakaj pa nocoj tako pozno, gospod doktor?“

Mirko ni védel, ali naj ga bo sram, ali naj bi se jezil, in predno je našel pravo besedo, zginila je nadležna gospá v postransko sobo. Ta mali prizor so do dobrega videli njegovi tovariši; Ilovski se je kar na glas jel smijati; suhi novinar, ki je v živi svoji domišljiji še več videl, pa pristopi k Mirku in mu zadovoljno pošepeta:

„Ženitovanje pri petrolejskih lampah“ bo naslov prihodnjemu podlistku v „Zarji“.

(Dalje prihodnjič.)



Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Ivan Trdina.

27. Puščavnik Florče.

(Dalje.)

To leto se ni izpolnil pregovor: Sveti Vid je češenj sit. Zaradi mrzle spomladi sta se drevju rast in razcvet zakasnila. Celó cépljenke, ki so najpridnejše med sesticami, začele so se liskati še le proti koncu rožnika. Boldinovi so imeli jako velik in prekrasen vrt. Gospodje očitajo radi Dolenjcem veliko nemarnost za sadje. V ti graji je več krivice nego pravice. Pri nas se nahajajo v hribih ne le najboljša zemljišča, ampak tudi najpametnejši in najbogatejši kmetje. Kdor si želi neveste z dvanajst ali petnajst sto gld. dote, naj gre ponjo v goré, v ravninah je ne najde lahko. Dolenjski hribovci so skrbeli že od nekdanj za rodovito sadno drevje. V vinógradih so zasadili breskve in slive, doma na vrtu in po tratih in mejah pa razven sliv in hrušek zlasti češnje, orehe in kostanj. Brez sadnega vrta nisem videla nobene hiše. Poljanci in dolinarji pa so za ta lepi prihodek res precéj zanikarni. Tu v mestu ne bo kmalu ni jednega sadnega vrta, ki bi bil vreden tega imena. Kar so posadili brižljivi spredniki, posekali in pokončali so lahkomiselni njihovi vnuki. Mesto sadja se prideluje zdaj krompir, pesa in salata in ljudje mislijo, da je to pametno, ker se te reči ne kradejo tako rade kakor sadje. Ali ni sramotno, da se opušča sadarstvo zaradi tatov? Zadnjih pedeset let predramili so trije odlični možje nekoliko tudi dolince in poljance.

Ti trije slavni rojaki naši so Kobè, Škofec in Rorman. Ona dva sta že davno umrla, Rorman pa živi še dan danes v Dobrovški Vasi ne daleč od blatnega Škocijana. Kobè si je naredil pred štiridesetimi leti v Riglji pri Toplicah vrt, da tako lepega ni imel v vsem obližji noben meščan. Najbolj so ga veselile češnje in jabelka. Kadar so prišle na novomeški trg debele in sočne njegove belice, bil je zánje vlak, da so se zvédle vse prvo uro. Velikanski prusniki in drobni in prežlahtni muškátarji so mu sloveli po vsi deželi, po muškátarje so pisarili gospóda ljubljanska in zagrebška, devali so jih v potvico. Škofca je poslal škof za župnika v Suhor, ker noben drug duhovnik ni hotel iti tja. Kraj je bil tako grd in divji, kakor Kras; župnik si je moral cerkev, hišo, polje, vrt in vinógrad sam urediti in udelati. Porabil je cele štiri cente prahú, da je razstrelil kamenje. Obsadivši velik prostor

z najplemenitejšim trsjem in sadnim drevjem, izpremenil je v desetih letih nekdanje mrtvo skalovje v cvetoč, zemeljski raj, katerega ogleduje pazljivo in radostno vsak popotnik, ki gre mimo njega. Tako prijazno kakor suhorski župnik ne stanuje zdaj morebiti noben duhovnik na Dolenjskem. Rorman je bogat kmet in bistroumen mož, da malo takih. Že za mladosti svoje je spoznal, da je umno sadarstvo zlata žila za vsakega gospodarja. Ko je začel drevje saditi, smijali in rogali so se mu župljani, češ, ali je ta človek nespameten, da se peha za druge! Sadje mu bodo poklatili in pokradli, kaj mu bo koristilo? Rorman pa je dejel: Trudil se bom tako dolgo, da ga bomo imeli vsi dosti, drugi ljudje in tudi jaz.

Držeč se tega pravila zasadil je sčasoma za celo hosto dobrih jabelk, hrušek, marelic in drugih hasnovitih dreves. Zdaj dobiva sa'lja, da boje ne vé, kamo bi ga spravljaj, vse shrambe in posode so premajhne. Mnogo mu se ga gotovo pokrade, ali kjer je tolika obilnost, pozna se taka kvara malo in ne čuti. Ti trije razumniki so veliko dobrega storili nevednemu našemu kmetu, nekaj s poukom, največ pa s sijajnim svojim vzgledom. Med tiste, ki so jih posnemali, spadala je tudi Boldinova hiša. Prav marljiv sadar je bil že ranjki Tomaž, sin Andrej pa ga je še znatno pretekel in prekósal. Vrt svoj je obdeloval tako pridno in premišljeno kakor polje in vinógrad. Neprenehoma je drevje zasajal, presajal, cepeval, požlahtoval, snažil in obskrboval z gnojem, vlago in vsako drugo potrebo. Po seme, mladike in mlada drevesca je hodil v topliško župnijo, sosebno h Kobétu in Fabru, marsikako reč podarila sta mu pa Škofec in Rudež. Češnje je imel menda vse, kar jih raste v našem kraju: drobne črnice, debele belice, rudeče podgorščice, cépljenke, črne in rudeče hrustávke in na pol bele, na pol rudeče frláne ali frlánke. Črnice so malo prida, ker so rade črvive, zato ugajajo dosti bolj kuram nego ljudem. Cépljenk pa si želi vsak gospodar na vrtu svojem. Če ni premrzlo, dozorevajo že v prvo polovico rožnika. Ker so prva novina, zvedó se prav lahko in v tako ceno, kakoršno prodajalec zahteva. Za najboljše tukajšnje češnje pa zmatramo frlánke, ki imajo tudi to dobro svojstvo, da so neizrečeno rodovite. Izmed vsega sadnega drevja so ljubile Boldinu najbolj hruške. Posadil in pocepil jih je povsod, kjer je bilo količkaj prostora: na vrtu, pred hišo v cvetniku, ob cesti, ob stezi in za vso dolgo njivo tja do kozolca svojega. Vrste so bile različne, proste in gospóške. O šmarješčicah, ovsenkah, rjavkah in tepkah njegovih ne bom govorila, tega drevja se vidi povsod dovolj, kamor človek pride. Petróvke pa niso še tako sploh razširjene, kar ni prav: te hruške so

kaj dobre in med vsemi najzgodnejše, ker mécajo že o sv. Petru in Pavlu. Boldinovi so imeli takih dreves gotovo deset če ne več. Še bolj so slovele sršenke njihove. Ta žlahtni sad se raztaplja v ustih kakor maslo. Gospodične je zasadil Boldin dvoje, bele in pa tiste krasne rumene in rudeče, po katerih se ozirajo tako hrepeneče ne le otroci ampak tudi odrastli ljudje. Od Fabra je kupil imenitno drevo, katero je imenoval medenica. Omlajene so te hruške sladke kakor cukar, posušene pa dobe tako prijeten okus kakor dobro pripravljena telečja pečenka. Na sredi vrta je rasla visoka, tanka vratatica. Visele so z nje čudno krasne hruške z dolgimi vratovi, kakeršnih Dolenjci prej niso poznali. Da bi ne mikale preveč tatov, namazal jih je gospodar s turškim poprom. To vratatico je zmatral za kraljico vseh svojih dreves. Prav pri cesti je stala velika, košata hruška. Sadja ni dajala mnogo, niti plemenitega, ali odlikovalo se je z neko redko posebnostjo. Na sredi pri pečkih je bilo rudeče kakor kri in od tod mislim, da se je prišlo te hruške ime: kravajnica ali krvojnica. Jablan Andreju Boldinu ni trebalo dosti saditi, to delo je opravil po večjem že oča njegov. Tomaž je vprašal Kobéta, kakovo drevje naj si izbere za svoj vrt. Prebrisani Topličan mu je dejal: Naša jabelka so žlahtnejša od gorenjskih, ali nam to malo pomaga, ker so tako lišpava in nevšečna, da malo kje dobro uspevajo. Na Gorenjskem raste jablana povsod, tudi na slabi zemlji in rodi če ne vsako, pa vsaj vsako drugo leto. Pri nas pa imamo že pregovor, če nam žito ali kaka druga reč malo plenja, da pravimo: To je tako neplodno kakor jabelka, ki rodé komaj vsako sedmo leto. Dobodi tedaj seme ali cepi gorenjskih jablan; jaz sem si domislil prekasno, kaj treba ukreniti in zato so mi prinesla lepa, dišeča moja jabelka veliko gospôske hvale in časti, koristi in dobička pa prav malo. Tomaž je poslušal modri svet zvédenega sádarja in je zasejal in zasadil vse polno rodovitih gorenjskih čebúlarjev, ciganov, belčkov, kosmačev, šmarnic, in poznih ali vstrajnih železnikarjev. Boldinovi so natresli vsako leto toliko jabelk, da presnih niso mogli vseh pojesti, mnogo so jih nasušili, tudi so naredili iz njih marsikatero vedro zdravega jabelčnika. Sploh so dobivali iz vrta svojega kaj lepe in stanovitne dohodke. To leto se je nadejal Andrej, da mu bodo prinesle že same češnje kakih trideset goldinarjev, še veliko več skupička je pričakoval za drugo sadje, zlasti za hruške. Mož se je ta pot hudo zmotil. Cépljenke sô izginile z drevja, da ni védel nî kdaj nî kako. Neka nevidna roka je potrgala dan za dnem vsako jagodo, ki je dozorela. Ker je bil vrt okoli hiše, ni se mo_el goditi kradež po dnevi. Češnje je jemala brez dvojbe noč. Tat nî videl, katera je

zrela katera ne: obiral jih je tipaje po umih. Moral je oblezti ali pripogniti vsako vejo posebej in imeti na prstih jako tanko kožico, da je tako dobro pogodil, kaj je za rabo. Kakor cépljenke šle so nekamo brez sledú tudi belíce, hrustávke in frlánke. Boldin na trg ni imel poslati družega, nego borne črníce in proste podgorščice, za ktere je ujel komaj deset goldinarjev. Ista nevidna roka je segla potem tudi po hruškah in slivah. Gospodične in sršenke ni pustila ní jedne na drevesi. Medenic je nekaj ostalo, ker jih je varovala globoka gnojna jama, nad katero so visele veje. Vratatic pa ni rešil turški poper, tat je potrgal vse. Zjutraj so našli pod drevesom cel kup olupkov, v dokaz, da je dolgoprstnik dobro védel, kako je treba jesti te hruške. Tudi ovsenkam se je poznalo, da jih je obiral in tresel nekatero noč. Ali negódnik se ni zadovoljil samó s sadjem. Na bližnjem zelniku in polji se je videl skoraj na vsakem koraku kak sled grabljivosti njegove. Popukal je ves luk, odnesel vse lepe kumare. Boldinova njiva, na kateri je rasel krompir, bila je izrita, kakor bi bilo šarilo po nji sto krtov in krtic. Gospodar je skrbel vsako leto za dobro seme vseh vrst krompirja, prideloval je zgodnika in poznika, belega jakobščka, plavkastega kifelčka, rudečkastega pesnika, okusnega Amerikanca. Jakobšček je prihajal prvi na mizo. Jedli so ga lahko že o sv. Jakobu, to se pravi, če ga je kaj bilo. Letos jih je rešil tega truda nočni prihajač, ni jeden grm ni ostal za domačine. Boldinovi hiši je zakrivala stene na dveh straneh, proti vzhodu in jugu gosta, košata brajda lípine, belíne in črníne. Največ je bilo lípine, ki ljubi taka zavetja in rodí v njih obilneje od vsake druge trte. Avgusta je že sploh mécala, proti koncu tega meseca rudela je tudi črnína. Druga leta so se nazobali vsi Boldinovi večkrat tega domačega grozdja. To jesen pa ni bilo kaj v usta dejati, nekdo ga je pomuljil še predno je dozorelo do slasti. Takove majhne izgube je zapazil Boldin povsod, kamor je pogledal. Piščet so mu izvalile tri koklje več nego trideset. Čez dva meseca jih je tekalo po dvorišči še kakih deset. Vsa druga je požrl kregulj — sodila je dobrodušna Florčetoova teta. Če hišno okno ni bilo trdno zatakneno in je ostal zvečer na mizi hlebec kruha, prešel je po noči, kakor da se bil v zemljo udril. Nekoč je postavil gospodar na pod banjko vina, da bi jo vzeli s sabo kosci, ko bi šli ob treh zjutraj kosit na daljni travnik. Kosci najdejo banjko polno, ali ko pokusijo, bila je v nji mesto vina — voda! Tat je moral biti posebno poredne bire, ker ni le kradel, ampak se okradenim revežem tudi rogal. V kleti je hranil Boldin zmerom precèj velik sodec dobre kapljice za potrebo svojo in svoje rodovine. Kakor je navada, stala je pod pipo skleda, da je kapljalo vánjo ne pa na tla.

(Dalje prih.)

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

III.

Kuga v Ljubljani.

Ako odštejemo pogoste požare, ni je za nekedanje Ljubljance skoraj bilo nesreče, ki bi jim bila delala tolik strah, kakor kuga. Celó Turka so videli rajši v deželi, kakor to peklensko bolezen. In prav so imeli! Za močnim mestnim ozidjem, ki je bilo na več krajih še posebej utrjeno s stolpi in bastijoni, bili so stari Ljubljance pred Turkom popolnoma varni. In, ali se je slišalo kedaj, da bi bil Turek zajel Ljubljano? -- Nikoli ne, dasi je tudi trčil časih s svojimi četami ob staro sivo ozidje. Kadar pak je poknil glas po deželi, da se je prikazala kuga že na kranjskih mejah, polastila sta se naših prednikov vselej strah in groza, kajti uverjeni so bili in mnogo jih je že skusilo, da ne bo trajalo dolgo, ko bo jela nesrečna bolezen razsajati tudi znotraj ljubljanskega ozidja.

„Gorí!“ in pa: „Kuga se bliža!“ bili so kriki, ki so največkrat vse mesto razburili ter mu dali časih popolnoma izpremenjeno lice. Morebiti ga ni bilo desetletja, da ni spravila ta ali ona nesreča Ljubljancev v velik strah. Mnogo požarov in kug je zabeleženih v spisih mestne zgodovine, o mnogih in še večjih pa vedo pripovedovati le še samó po arhivih shranjene zaprašene listine iz minulih stoletij. Ako odpremo zgodopise ljubljanskega mesta, srečamo takoj na njih prvi strani črno kugo, ki je razsajala leta 1006. tako ljuto, da je podavila v mestu in v predmestjih skoraj vse ljudi ter okužila tudi sosedne vasi. Samo to leto je pomrlo neki nad 17.000 ljudij v mestu in njegovi najbližji okolici.¹⁾ Zlasti pogostem pak se je oglašala kuga v Ljubljani v drugi polovici 16. stoletja. Leta 1563. n. pr. podavila je mnogo mnogo ljudij in gospodovala je še prihodnje leto tako neusmiljeno, da je večina Ljubljancev ostavila mesto in se umaknila kugi na bližnje goré, kjer so čakali v skromnih kočicah, da je bode konec.²⁾

Leta 1579. se je povrnila že zopet in razsajala je pač hudo; kajti vse gospóske in tudi deželni zbor so jo pretegnili iz Ljubljane v Kranj.

¹⁾ Valvasor XI. 709.

²⁾ ibid. 716.

Leta 1598. jo je zanesel neki koroški dijak v Ljubljano.¹⁾ Dasi tudi so poskusili Ljubljancani vsa znana jim sredstva, vendar ji skoraj dolga tri leta niso mogli biti kos. Ugasnila je šele, ko je podavila nad polčetrto sto ljudi. Deželni zbor in gosposke, ki so se umaknili kugi leta 1579. v Kranj, prišli so bržkone do spoznanja, da si niso izvolili pravega kraja. Najbrž jim je bila kuga tudi v Kranji takoj za petami, zato so si izvolila ta oblastva leta 1598. drugo in še bolj v svežem zraku ležeče mesto Kamnik za svoje začasno bivališče. A tudi v Kamniku so storila oblastva žalostno skušnjo, da se odneso kugi ravno tako težko peté, kakor smrti. Ni trajalo dolgo in okužen je bil tudi Kamnik.²⁾

Da bi udušili kugo, poskusili so meščani seveda vse, kar so védeli in znali, a izdalo ni nobeno sredstvo, napósled so se morali uveriti, da jim je še najboljša tolažba iskati pri usmiljenem in vsemogočnem Bogu. Obilo dobrodelnih ustanov, pobožnih družeb in tudi ona v zadnji „Zvonovi“ številki opisana procesija na véliki petek nastala je vsled razsajajoče kuge. Še konec minulega stoletja je šla vsako leto sv. Roka dan iz šenklaške cerkve v Dravljje velika procesija, ki so jo obljubili in ustanovili po kugi prestrašeni Ljubljancane.³⁾

Že pred tristo leti so naši očetje znali sredstvo proti kugi, ki je ostalo še do današnjega dne najizdatnejše; skušali so namreč okužene kar najbolje odločiti od še zdravih meščanov. Ravno letos se steka tristo let, ko so si omislili Ljubljancane, prisiljeni po tako pogosto vračajoči se kugi, zunaj mesta tik šempeterske cerkve veliko bólnico, takozvani Lazaret,⁴⁾ iz katerega je nastala v minulem stoletju šempeterska vojašnica. A poslopje je postalo kmalu premajhno, zato se je razširilo leta 1612. in 1634.⁵⁾

Če je poknil glas o bližajoči se kugi, bilo je vse mesto na nogah. Prvi se je genil mestni zbor, ki je osnoval nadzorovalno komisijo, se-

¹⁾ ibid. 717.

²⁾ Gerichtsprotocoll gemainer Statt Laybach de anno 1598.

³⁾ Neuer Instanzkalender.

⁴⁾ Valvasor XI. 696. — L.

⁵⁾ Leta 1612. je sklenil mestni zastop, „wegen Aufbauung eines Lazareths den Diener'schen Garten bei St. Peter zu erkaufen“. Ker pak je plačeval lastnik tega vrta davek škofu, odposlala se je deputacija mestnih očetov k njemu, da se pogodi z njim o ti stvari. Ob enem pak je mesto naprosilo tudi deželne stanove za denarno podporo pri ti važni zgradbi. — Gerichtsprotocoll 1612. — Leta 1634. je sklenil mestni zbor „das Lazareth im künftigen Frühling zu bauen. Dem Stadt-camrer (Cassier) wurde aufgetragen den letzten Brand Ziegel (aus dem städtischen Ziegelofen) anticipamente hinab (zu St. Peter) zu führen.“ — Gerichtsprotocoll anno 1634.

stavljeno iz petih udov, ki so se zvali „provisores sanitatis“. Naložilo se jim je nadzorovati meščane z največjo strogostjo, in dala se jim je neomejena oblast ukreniti, kar bi se jim le potrebno zdelo. Njih prvi posel je bil ta, da so izdali povelje, naj se zapró mestna vrata. Vratarjem se je strogo zabičilo nikogar ne pustiti v mesto, kdor bi se ne mogel izkazati z veredostojnim pismom, da prihaja iz neokuženih krajev. Taka pisma so se zvala „fedi“. Provizorji so hodili sami k mestnim vratom, ker se na vratarje vkljub njihovi sveti prisegi v tako resnem času ni bilo zanašati. Z največjo strogostjo so pregledovali zdravstvena pisma v Ljubljano dohajajočih tujcev.¹⁾ Mestni zbor jim je dal tudi mestni pečat, da so ga pritiskali na „fede“, ki so jih dajali ljubljanskim trgovcem, odhajajočim po trgovskih opravkih v druge kraje, seveda le takrat, če ni v mestu že razsajala kuga. Taka pisma so bila trgovcem ob časih, ko so se raznašale govorice o kugi, neogibno potrebna, kajti tudi druga mesta so se bala, da se jim kuga ne zanesse v njihovo ozidje, ter niso pustila ob tako nevarnem času nobenega tujca brez veredostojnega pisma noter. Kadar je pak začela kuga po Ljubljani razsajati, bilo je vsakemu meščanu pod ostro kaznijo prepovedano, mesto zapustiti. Leta 1599. je dal mestni zbor razglasiti, da bo kaznoval vse tiste, ki so iz mesta ušli, s po 100 cekini v zlatu, ako se takoj ne povrnejo.²⁾ — Za Ljubljano, v trgovskem oziru v prejšnjih stoletjih tako živahno mesto, bila je kuga največja nesreča, ki jo je mogla zadeti, ker je zaprla vse trgovske poti.

Leta 1598. po že omenjenem dijaku s Koroškega zanesena kuga je proti spomladi naslednjega leta v Ljubljani skoraj popolnoma pojenjala, a 7. majnika l. 1599. je dobil mestni zastop žalostno poročilo, da je začela v Št. Rupertu in Skrljevem na Dolenjskem znova daviti in moriti. Brž se je morala znova sklicati komisija petih provizorjev, ki se je bila v tem že razpustila.³⁾ Pri jako razširjenem trgovstvu ljubljanskem se ni moglo zabraniti, da bi se ne bila kuga kmalu zanesla tudi v Ljubljano. Zanesel jo je neki trgovec, ob enem provizor za Dolenjsko, Leberwurst. Župan je dejal v mestnem zboru, da so tega grehi krivi.

¹⁾ Gerichtsprot. 1599. „Die Provisores bieten sich selbst an, dass sie beim Altenmarktthor (v početku Florijanskih ulic) sitzen und gute Achtung auf die Fedi geben wollen. Dafür ist ihnen 12 Libernik von den Stadtgefallen wöchentlich zu geben verwilligt worden, doch müssen immer zwei beim Thore bleiben und wöchentlich abwechseln.“

²⁾ Gerichtsprot. 1599. Fol. 110.

³⁾ ibid Fol. 24.

Komaj se je ta novica raznesla, zaključil je deželni zbor svoja zasedanja in se umaknil v Kamnik, za njim so se mestna vrata zaprla in kmalu je bilo videti mnogo popolnoma zabitih hiš. Sicer je bil za okužence pripravljen in nalašč za to zidan Lazaret pri sv. Petru, a imoviti meščani so se ga silno bali in se dali rajši v svoje hiše popolnoma zapreti, le revežem ni preostajalo družega, kakor preseliti se v Lazaret. Ako se je zvédelo za kako hišo, v kateri je umrl kdo za kugo, dali so jo provizorji z visokim plotom od desek popolnoma obiti, tako da ni mogel nihče ven, sicer pak je bilo vsakemu, dasi tudi zdravemu toda v okuženi hiši stanujočemu strogo prepovedano, hišo zapustiti ter občevati s še zdravimi meščani. Nekatere ulice zlasti na Starem trgu so bile popolnoma zabite.

Ob takih časih je bilo pač žalostno videti to, sicer tako živahno mesto na vseh koncih in krajih z deskami obito.

Pri mestnih vratih so stale pozorne straže, ki niso pustile nikogar niti ven, niti notri, izvzímši nosače mrtvecev in duhovščino, ki jih je spremljala na pokopališče, dasi tudi so ob jako hudi kugi ljudi na tihem in brez cerkvenih obredov pokopavali. Le ob sejmeih se je delala mala izjema, da ne bi se že sicer tako zeló oškodovano trgovstvo popolnoma uničilo. Leta 1599. so za tretji sejm (19. junija) pač dvojna vrata odprli, vrata pod zvonarjem in ona pred sedanjo gimnazijo, odprta pak so bila le do 7. zjutraj, zatem so se zaprla, ter se odprla zopet še le ob dveh popoldne. Tržni dnevi v mestu so se odpravili vsi, ter se prestavili ven pred mestna vrata.¹⁾ Ker pak je kuga le še vedno huje razsajala, prepovedalo se je napósled še celó to in smelo trgovati le pred mestnimi vrati pod zvonarjem.²⁾ Mestnemu sodniku se je zaukazalo vse berače in ljudi brez gotovega zaslužka iz mesta izgnati, blagajnik pak je dobil nalog nakupiti kar največ žita, da ne bodo meščani uhajali kupovat ga na kmete.³⁾

Toda vsa ta pozornost in vsa strogost je bila zastonj, kuga se je širila vedno bolj in napadala najimenitnejše rodovine, tako na pr. rodovino špitalskega mojstra (Spitalmeister), oskrbnika špitalskega bogatega zaklada. Mestni zastop ni delal izjeme ter se ni oziral na jako častno uradno mesto, ki ga je ta mož zavzemal v mestnem zboru. Dal je tudi njegovo hišo s plotom obiti in odstavil tega imenitnega dostojanstvenika za toliko časa, da bode njegova rodovina zopet popolnoma okrevala. Njegovo mesto je dobil neki Ostanek.

¹⁾ ibid. Fol. 82.

²⁾ ibid. Fol. 98.

³⁾ ibid. Fol. 91.

Lazaret se je v tem popolnoma napolnil in morale so se na Rožniku postaviti kočje za okužence. Ob enem se je izdalo povelje, da se morajo vse mačke in vsi psi pobiti (alle Katzen und Hunde abzuthun); vodila je naše očete prava misel, da zanašajo te živali kugo iz hiše v hišo. Gostilničarji iz predmestij niso nikakor smeli več hoditi prodajat vina na kmete; vinotoč je bil po vseh predmestjih strogo prepovedan.¹⁾ V Krakovem so nekatere hiše popolnoma izmrle; mestni zbor jih je dal do tal požgati (kako je pri tem postopal, ne vémo povédati) ter to vas (takrat še ni bilo predmestje) popolnoma zapreti. Jednako se je zgodilo kmalu zatem z Gradiščem in posvetovalo se je že, naj se li tudi Šiška ne zapre. Kuga se je lotila tudi že Kamnika, kamor so jo zanesli deželni uradniki, imajoči opravke pri deželnem zboru. Magistrat je zavoljo tega zaukazal, da se iz Kamnika nikdo več ne sme pustiti v mesto, naj si je kdor koli.

Najteže pa so zaprtje prenašali prebivalci šempeterskega predmestja (Vorstadt vor St. Johannes), katerim je magistrat dal predmestje dne 5. avgusta popolnoma zapreti ter jih odločiti od družega sveta. Ker so pak jeli sčasoma mrmrati, imenoval jim je magistrat nalašč pet nadzornikov. Zaprti so bili že 70 dnij, kar planejo nekega dne na zagrajo ter jo podró. Jeden petih nadzornikov, ravno oni Ostanek, namestnik špitalskega mojstra, torej jako imenita oseba, dejal je pri preiskavi na rotovži, da ne vé, nì kdo se je prvi lotil podirati plot, nì koliko in kateri so bili pri tem prizadeti; a jeden njegovih kolegov ga je izdal, rekši, da se je vse to zgodilo z njegovo vednostjo in z njegovim privoljenjem. In zopet nekdo drug se je izjavil, da sicer ne vé, kdo je prvi za plot zagrabil, znano pak mu je, da je bilo kakih trideset moških in med njimi Ostanek sam; ti so vsi najedenkrat planili na plot. Nadaljna preiskava pak je dokazala, da je bilo pri podiranju plotú prizadetih vseh pet nadzornikov. Mestni zbor jih je dal v ječo odpeljati in naložil jim je po deset cekinov kazni. Jednako se je kaznovalo tudi onih trideset mož, ki so ograjo podrli samooblastno.

Sicer lahko umemo, da miní potrpežljivost lahko celó najpotrpežljivejšega človeka, ako je dolgih sedemdeset dnij od vsega družega svetá ločen, a nikakor ni častno za naše prednike, da so imeli ravno óni, kojim se je izročilo izvrševanje zakonov, pred njimi tako malo spoštovanja. Najbolj brezobzirno se je védel v tem oziru mestni sodnik, za županom najveljavnejša oseba v mestu, ki bi bil moral biti nesrečnemu meščanstvu posnemanja vreden vzgled potrpežljivosti in pokorščine.

¹⁾ Ibid Fol. 93.

Tedanji mestni sodnik je bil Mihael Taller. Bil je ob enem poštar; zaradi tega se ni čuditi, da se je njegova hiša med vsemi najprej okužila, že leta 1598. Magistrat mu je dal brez ozira na njegovo dostojanstvo, in vkljub temu, da se je zaprtju z vso silo po robu postavljal, hišo obiti, ter mu prepovedal zapustiti jo. Nekoliko tednov je Taller prenašal ta kontumac, a ker mu je trajal le predolgo, prosil je po svojem advokatu, naj ga izpusté, zlasti ker se boji, da bode njegova pošta, ki jo je moral prepustiti tujim rokam, trpela škodo. Ob enem je zažugal, da bode zahteval od magistrata odškodnino, ako ne ustreže njegovi prošnji.

Ta predrzna izjava je magistrata silno razjarila; poročil je mestnemu sodniku jako strog ukor ter dostavil, da bode gledé odprtja vprašal deželno oblastvo, kajti le to ga je dalo zabiti. Kako kazni pak so mu naložili provizorji zavoljo njegovega predrznega in razžaljivega postopanja, o tem bo zvédel že pozneje.

Toda kaj stori Taller? To, kar so storili Šempeterčani. Nekega dne je ukazal svojim poslom leseni plot podreti in jel z meščani občevati in trgovati, kakor ob najzdravejših časih.

Magistrat je bil sila razžaljen in je naložil sodniku tri sto cekinov kazni, ako bi se predrznil znova narejeni plot pri njegovi hiši podreti. V tem slučaju ga magistrat tudi ne bo več trpel v mestu, ampak ga dal po grobokopih z vso njegovo družino preseliti v Lazaret. Pošto je prevzel magistrat sam v svoje oskrbovanje, ter sklenil nobenega kurirja ali poslanca več s pismi ne pustiti v mesto; pisma in paketi se morajo poprej zunaj mesta prekaditi.

A Taller se je za magistratova povelja malo zmenil. Leseni plot je dal znova podreti ter se trudil nepremišljeno množico proti magistratu našuntati o priliki, ko bi imela ravno neko gospó, bržkone njegovo ženo, na isti način pokopati, kakor so pokopavali druge za kugo umrle. Trdil je namreč, da je umrla navadne smrti in zahteval običajnega krščanskega pogreba.

Prebivalstvo se je dalo sodniku, tako imenitnemu članu mestnega zbora, rado preslepiti. V mestu je nastal upor, ki je prisilil mestne očete k izjavi, da bodo dali umrlo preiskati ter jo po običajni krščanski šegi pokopati, ako res ni umrla za kugo.

Po teh dogodkih se pak Taller vendar v mestu ni več varnega čutil; zato jo je popihal v Tržič. Ko je kuga pojenjavala, prosil je, naj bi se smel povrniti v mesto, kar pak mu je dovolil magistrat le proti temu, da plača sto cekinov kazni.

Lehko si mislimo, kako so se Ljubljancje oddahnili, ko so zdravstveni provizorji v mestni seji izjavili, da je kuga ponehala. Oddali so zaupane jim pečate in položili račun ob svojem poslovanji. S prebitkom je sklenil magistrat grobokopom omisliti nove obleke, stare pak je dal zunaj mesta na polji sežgati. Plotovi po mestu in predmestjih so se podrli in v mesto se je povrnilo prejšnje živahno trgovsko življenje.



Slovenski svetec in učitelj.

Zgodovinski roman.

Spisal Josip Jurčič.

IV.

Sv. Metod v Ljubljani.

Kakor da bi hotel Bog to jutro posebno osijajiti, niti navadne megle v Ljubljani ni bilo, temveč bistro je sijalo solnce. Zbrani narod je že védel, da bode Metodova služba božja in propoved pod milim nebom pred Gradiščem. Pod milim nebom prvič zaradi tega, ker se je bilo zbralo premnogo naroda; kajti so bili prišli ljudje čez gozde od Okolpja in Posavja, od Krke in Krasa, tako da niso mogli iti v malo tačas še prvotno slabo cerkev na frankovski strani pod grajskim ohribjem. Drugič pak je Metod tudi zaradi tega rajši po svoje in s svojimi duhovenskimi spremljevalci opravljal službo božjo, ker je bil v Ljubljani nameščen stalni duhovnik hud Nemec in latinec in njegove slovenske liturgije sovražnik, ker že od solnograjskega Rihbalda naščuván.

Tu, kjer je zdaj nunska cerkev, Zvezda in drugi del ozvezdja, bila je tačas planota. Tu je bil dal Vitoglav po nakázu in naročbi Metodovih veščih spremljevalcev narediti lesén oltar in vzvišen oder, s katerega je mogel Metod, zbranemu ljudstvu viden, propovedovati.

Ob tem dnevi, ko spremljano mi Strahomera in Grimislavo, bil je že zadnji dan Metodovega javnega učenja v ljubljanskem Gradišču; popoldne je imel oditi proti severu in nemški meji.

Ljudstvo se je torej gnetlo že pred določenim časom vse bliže kraja, da bi svetega učitelja bolje videlo in lože slišalo.

Tak, ki se je za vsako ceno želel preriti skozi gnečo do odra in oltarja, bil je naš Strahomer.

„Obstoj tu, kam kaniš; ne vidiš li, kako je že tukaj hud nariv od zadaj in spredaj,“ opominja ga Grimislava, ki se ga je dozda držala, dasi po medpotnim razgovoru ni skoraj nič več govoril ž njo.

„Jaz hočem počasi do spredaj priti; če nečeš za menoj, ostani zadaj“, reče Strahomer.

Jezna se Grimislava obrne in obstane na mestu. Strahomer si z močnimi komolci, vendar kar se dá počasi in nežljivo nareja pot skozi stoječo množico in posreči se mu preriniti do propovédnega odra.

Bil je zadnji čas, ker zdajci se vse oči obrnejo na levo, od koder je iz Gradišča prihajal Metod s svojimi duhovniki in učenci, z Vito-glavom in družino mu.

S spoštljivo poniklo glavo se je ljudstvo précej razmikalo in svetemu možu narejalo pot. Duhovniki in knezi so vstopili pred oder, hrup med množico je umolknil, le še hlastni pošepeti so žamorili, potem nastane popolna in sveta tišina; ko stopi propovédnik Metod na oder, vsako oko je bilo vánj uprto, vsako uho napeto in slišati željno, kaj bode izrekel veliki mož.

Metod je imel silovit in vsevladen vpliv na vse Slovene, prostake in kneze. Njegova beseda je prijemala slovenski narod tako, kakor še pred njim ni bilo nobenega človeka med njimi.

Metod je bil povse nenavaden človek, divna prikazen. Že od nature visoke rasti, zdel se je še mnogo večji in vzvišenejši v dolgi svoji obleki, beli hali od tancega grškega sukna, katera nad ledji ni bila nič prepasana, temveč se je prosto spuščala v široki obilnosti do tal ter se gubála samó vsled pregiba vitkega junaškega telesa ali vsled okreta desne roke, odete v jako ohlapne viseče rokave, kateri so bili široko obrobljeni z zlatom in z rudečo svilo. Z levo roko je ob sebi in nekoliko od sebe ponosno držal veliko palico z dvojnim križem. Jednak, le ožji obrobek kakor na rokavih imel je vratni izrez Metodove preproste, a vendar krasne telesne obleke. Ko je stal pred narodom, bil je gologlav. Tako se je videla vsa svetniška lepota njegovega obličja. Črni močni lasje so se nad velikim čelom dvigali nazaj po glavi in v veliki obilnosti kodrali na tilnik. Zarjavelo, a lepo lice je obrobljavala in zasenčavala močna črna brada, vendar ne prevelika. Iz iskrih očij pak je sijal žarek, ogenj svete navdušenosti. Ves nastop je kazal odločnega, neupogljivega in značajnega možá, ki bi isto tako, kakor je znal z ognjevito zgovornostjo osvojati narodova srca za sveto stvar, zmožen bil na čelu vojske zmagovito osvájati sovražne trdnjave.

Taka je bila Metodova vnanja veličina.

Skoraj še bolj je bila razumljiva neizmerna sila njegovega vplivanja na ljudstvo, kadar je začel govoriti in se je ljudem pokazavala njegova duševna nadvladnost. Tako ni nihče več govoril. I njegov glas je bil močan in vendar mehak, daleč doneč in vendar krotak, po vsem pa čist kakor zvon in uhu prikupljiv kakor deključja pesem.

Metodova beseda je bila preprosta, navadna, domača, vsacemu Slovenu mljiva, a ipak se je zdelo, da nihče ne zna, ni ne more besediti tako lepo in sam ob sebi zlagati in izpovedavati kakor on.

Kaj čuda, da so ga ljudje poslušali kakor nobenega učitelja ne, brez sape, brez premika, rekel bi skoraj, da se niso upali treniti z očmi. Poslušali so ga radi tudi taki, ki niso imeli prej nobenega veselja in nagona do tega, kar je govoril.

Nihče pa ne bi bil mogel verneje in pazneje poslušati svetega učitelja nego Strahomer.

Metod je bil v svojih propovedih zadnje dni izbral za predmet tri božje čednosti: vero, upanje in ljubezen, ki tako rekoč obsežajo ves krščanski nauk. Sosebno je poslednjo vselej rad z veseljem razkladal dobremu in za vse blago sprejemljivemu slovenskemu ljudstvu, ki je tudi zaradi tega s tako čudovito ljubeznijo Metoda čistilo povsod, kjer je le jedenkrat bil in govoril.

Danes je Metod govoril o ljubezni do Bogá in do bližnjega. Spominši Kristovih besedij: „Karkoli kateremu najmanjšemu dobrega storite, meni storite“, opominjal je sveti učitelj, naj óni njegovi poslušalci, ki so ga umeli in so v spominu in v srci ohranili resnice božje, ne pusté, da bi tam užgani ogenj ugasnil, temveč naj ga z molitvijo velno neté in gledajo, da tudi drugim, ne še poučenim rojakom prižgó luč spoznanja; kajti, kdor svojemu bližnjemu propoveduje vzveličalno besedo, ta oznanjuje za Kristom nebeško kraljestvo, ta si nabira večje zaklade za večnost, nego da bi užival vse veselje tega svetá. Kdor božjo resnico sam spoznava in jo še drugim oznanjuje, ta stopi iz nečimurne posvetne družbe v izvoljeno družbo Kristovih učencev.

Strahomer je stal v prvi vrsti pred Metodom, ko je ta — to se ve da, obširneje — govoril. Ob svojo palico naslonen, zgornji život pošiben, s podolženim vratom glavo naprej pripogneno buljil je Strahomer v svetnika in poslušal nepremično. Ni se upal dahniti, da bi kake besede ne izgubil; nikogar ni čutil okoli sebe, kakor bi bil s a m t u s svetim propovedovalcem. A vsaka beseda se mu je vtisnila v spomin. Vse se mu je zdelo jasno kakor solnce, vse je razumel, vse je bilo tako lepó. Strahomer je ljubil v tem hipu vse ljudi, ali tega moža, ki mu je o ljubezni božji tako krasno govoril, tega je ljubil

med vsemi najbolj, kajti kdor zna o ljubezni do bližnjega in Boga tako govoriti, ta mora znati sam ljudi in Boga ljubiti.

Pač je Strahomer prej čutil, da ima srce. On je ljubil Grimislavo. Ali oni čut in ta, ki ga je zdaj čutil v sebi, bila sta različna. Njegova prejšnja ljubezen je bila sebično hrepenenje po ljubezni jedne osebe. Njegova zdanja ljubezen je obsežala vesoljnost, ves narod in vso neskončnost božjo. Vleklo ga je nekaj z neznano močjó vsega udati se ti veliki ljubezni božji, svoje srce, svoj um in vse življenje posvetiti le jednemu najvišjemu cilju, stopiti v družbo izvoljenih, kakor je rekel sveti učitelj.

Ko je tedaj Metod stopil z odra, ni se mogel Strahomer več zdržavati, koraknil je pred svetca in ním pokleknil pred njim ter mu poljubil obleko, povesevši obraz k zemlji.

Metod blagohotno položi belo roko na lepo glavo mladega možá pred njim klečečega in reče:

„Blagoslovi te Gospod!“

Strahomer povzdigne obraz kvišku, povzdigne roki in prosi:

„Sveti učitelj, pusti mi, da tebe zmerom poslušam, da smem za teboj, da ti služim.“

„Oj, Strahomer!“ odgovori ga Vitoglav.

„Znaš ga li? Kdo je? Ima li rodbino?“ vpraša Metod, a Strahomeru reče: „Vstani!“

Mladi mož vstane, a trese se od duševne razburjenosti.

„Strahomer se zove, starejšina velike zadruga je na Virdu; ima li rodbine, ne znam. Imaš li?“ Vprašaje se obrne Vitoslav k Strahomeru.

„Svoje bližnje ne, mati in otec sta mi v grobu, sestre nimam, niti ne brata“, odgovori ta.

„Ni ne žene?“ vpraša Metod.

„Ne!“ reče hitro Strahomer, a Grimislava, ki mu je bila namenjena že žena, pride mu ipak na misel.

„In ti hočeš biti učenec moj?“

„Hočem, hočem précej.“

„Dobro. Po službi božji pojdi z menoj“, reče Metod in obrnivši se k svojemu dijakonu Naumu reče grški: „Vidiš, v tem mladeniči stanuje jedno ónih čudesnih velikih src prvega krščanstva, katerega idejalov in notranje skrivnostne božje močí današnji svet že ne razumeva lahko in zato težko véruje. V tem mladeniči je Vsemožni z jednim mahom odprl izvirek hrepenenja po velikih božjih dejanjih in rečem ti, da me ne vara moje poznanje ljudij, ako trdim in govorim: iz tega mladega moža nam vzraste velik pomočnik in družabnik pri delu v vinógradu Gospodnjem.“

Naum pak, učenec in pomočnik, pripognil je najprej glavo v potrjenje, ker besede učiteljeve so mu bile kakor sveto prorokovanje, a potem je z občudovanjem pogledal Strahomera, kateri je čutil, da se govori o njem, a ni vélel, kaj.

V.

Grimislava zapuščena in ujeta.

Bilo je popoldne istega dne. Ljudje, ki so bili prišli od daleč, razšli so se že na vse kraje domov. Tudi Strahomerovi sosedje so bili večinoma poséli že v svoje čolnice in odpluli izpod Gradišča po vodi navzgor proti Vrhniki.

Grimislava je sama sedela v Strahomerovem čolnu in čakala ga z veliko in že srdito nestrpljivostjo, da bi prišel. A njega le ni in ga ni.

V gneči med poslušalci se je bil od nje ločil in ril v prvo vrsto. To je deklico jezilo; hotela je v tem videti, da mu je več za druge ljudi nego zánjo in v ti ljubosumnosti jo je minila vsa radovednost, kaj hoče tuji mož propovedati tam z odra; da, ona ni hotela ničesa poslušati, baš Strahomeru nakljubu. Zato se je obrnila in šla stráni.

Sedla je bila v čoln. Tu ga je hotela počakati, saj drugače nego s čolnom ni lahko mogel domov.

In tako sama sedeča na vodi začne Grimislava premišljati, kako zeló se je Strahomer nji nasproti zadnji čas izpremenil. Ni je več tako ljubil kot prej. Sicer bi jo bil že na svoj dom za ženo vzel, kakor je še pred nedavnim obetal, a zdaj molčí o tem. Molčí o tem posebno zadnji čas, odkar hodi v ljubljansko Gradišče to „vero“ poslušat. Zato je ona vse to začela še bolj sovražiti; ona je hotela samó njega, a vse drugo na svetu ji ni bilo mari; ženska je bila.

„Glej, oberska Grimislava tu sedi, večče žene hči; kaj čaka?“ reče jeden človek drugemu, ko se vozita v čolnu mimo nje.

Lepa Grimislava ju jezno, a zaničljivo pogleda. A tudi ta izrek ji misli ostrupi. „Oberska Grimislava, večče žene hči.“ To je sicer že dostikrat slišala, da je po krvi iz poginolega rodu Obrov. Ali danes jo je prvič to zapeklo, da jo tako zovejo. Da, tudi mati njena rodbina, bila je tedaj nekoliko kriva, da Strahomer odklada vzeti jo za ženo, on, ki si ga je Grimislava sama izvolila in z znamenji skoraj sama snubila za njegovo ljubezen, dasi je znala, da je od nje ni lepše deklice povsod okoli. Mati njena ni bila krščena, ona je iz Obrov, iz rodú sovražnega med Sloveni. Mati je bila druge krvi, dasi je bil otec Grimislavin Slovén. Že oče njen ni bil med rojaki spoštovan, ker je obersko tujko vzel iz zatrenega tlačiteljskega pasjeglavskega rodú oberskega. Odkar je umrl oče, ogibali so se slovenski so-

sedje Grimislavine matere še bolj, ker so se je bali kot ženske, ki zná čarati, in zlo gatati, iz krvi zaklanih živalij prorokovati. Zarad tega tudi Strahomer oprezuje, mislila je zdaj Grimislava, in solze so jo polile, pekoče solze jeze, srda in maščevalnosti zoper vse svoje protivnike in tudi na Strahomera, ki ga tako dolgo ni.

Zakaj ne pride? Kaj dela in kje je ostal? Ono učenje ali propovedanje je vendar že davno minilo, imel bi bil že priti, že davno. A ga le ni!

Pride ji mnogokaj na misel. In kaj je pač pri zaljubljeni deklici naravneje nego ljubosumnost. Tudi Grimislava se zmislí, da baš to, ker se po ónem poslušanji ali po službi božji tako dolgo ne sme k nji, dokazuje jasno, da ni prišel le zarad vérskega propovedanja in krščanstva tu sem, nego, da ima res kako drugo deklico. Vzdigne se v vsi svoji lepoti in nejevoljno strese z glavo, kakor bi si hotela zmagovalno reči: „Lepše ženske je ni od mene, moj mora on biti! Kako bi mogel drugače, če jaz tako hočem.“

Potem zopet séde in se izkuša umiriti. Zagleda na drugem konci čolna pod desko na robu pribíto Strahomerovo torbo od vidrine kože. Tam je bilo kaj za jesti — bil je ržen od surovo na žrnovu ali ročnem mlinu zmlete moke pečen nizek kruh, in posušeno goveje mesó — in zdajci jo želodec opomni, da danes še ni nič jela. Mlad, zdrav želodec, kadar se oglasi, prepodi druge afekte, zatorej je nekaj časa, med jedjo, tudi Grimislava pozabila svojo ljubosumnost, Strahomera, Metoda in Krista, mater in sebe.

A le za nekaj časa. Najedši se pogleda, dokler more videti bistro okó njeno; vidi ljudi, vidi širen prostor, a nobeden človek v daljini ni Strahomer. To je vendar grdo, da jo pusti tako dolgo tu sámó čakajočo! Ona si nabere v glavi raznih zlih in ostrih besedij, s katerimi ga hoče čestiti, kadar ji pride. Ali, ni ga.

Šla bi ga iskat. Poznala je vse kraje. Ali bala se je, da bi od druge strani prišel baš zdaj, ko bi ona šla drugam, in bi misleč, da ga ona ni čakala, temveč s kakim drugim odvozila se, sam domóv odveslal, takó da bi ona ostala tu na noč. Bila je tedaj navezana čakati pri čolnu.

Samó še dva čolníča sta popoldne čakala tu pred Krakovim. Zdaj pride gospodar jednega ter strese vánj nekaj železja, ki ga je bil zamenil za dovezene kože pri frankovskem kupci, ter opazivši Grimislavo čudeč se vpraša:

„Kaj pa čakaš, hči oberska? Misliš li, da Strahomer še pride? Reci mi no, kaj mu je na misel prišlo?“ Grimislava ne odgovori

ničesa, le jezo pogleda moža, ki ji tudi očita nje rod in izvor. Jedva možev čolnič odplava od nje, ko začne ona njegove besede premišljevali. Kaj je hotel reči? Strahomeru na misel prišlo? Kaj?

Neznana skrb ji objame dušo. Ko bi se mu bilo pa res kaj pripetilo? Zdaj ji tudi pride na misel, da so jo danes ljudje tako čudno pogledovali, ko je prej ošabno sedela v čolnu.

Zdajci pride še znan sosed, zadnji, kateri je še čoln imel tu.

„Kje je Strahomer?“ vpraša ga ona hlastno iz čolna skočivši.

„Kaj ne véš? Kako je to, ko so ljudje govorili, da bode on tvoj mož. Ne véš, kaj je storil?“ čudi se óni.

„Nič, ne vém, povej!“

„A ves svet o tem govori!“

„O čem govori? Zini!“

„Da se je Strahomer prodal ónim čudnim možem, ki novo véro oznanujejo in za novega Boga vedó in ga hvalijo; ti veščaki so Strahomera vzeli s seboj gori nekam, kamor so na potu v nemško deželo,“ pripoveduje kmet. Bolj na tanko ni védel, slišal je različno, torej tudi Grimislavi ni mogel jasno dopovedati. Ali že to, kar je izprašala iz njega, bilo je za njo strašno, grozno, nezaslišano!

Jasno ji uprav ni bilo vse vkup. Da bi se bil sam prodal? Vse pustil in s tujci na tuje šel? Čudno je bilo to, ali Strahomer je bil sam nenavaden človek, to je védela in zdaj je to slišala, da je opasnost, da ji vzemó njega, na katerega je bilo neločljivo prirastlo njeno strastno srce, in v tem hipu je začutila prvi bridki zabodáj ločitve.

Glasno je zavpila, prebledela, a zopet jo je krí zalila. Ni znala od kraja, kaj bi rekla, kaj storila.

„Pomozi mi, pomozi mi, ne smejo ga vzeti!“ vikala je.

„A sam se je udal, sam je šel, niso ga s silo jemali kakor Nemec tale jemlje po vojski,“ odgovori óni.

„Kam, kam?“

„Da, vprašaj Vitoglava ali kakega tacega; on ti pové, jaz ne znam kam in ne vém, kaj misli.“

Deklica zvihra od vode strani in hití v Gradišče navzgor.

Mimo večidel lesenih hiš je letela Grimislava do središine, kjer je stal zidani večji dom Vitoglavelj. Pred dvorcem je stalo mnogo móž in kónj. Koceljevi vojníci iz Ptuja, ki so bili Metoda pripeljali do Ljubljancev, pripravljali so se baš na odhod, pijoči ól iz velicega vrča. Vitoglava samega že več ni bilo doma. Takoj po službi božji je bil odšel spremljajoč Metoda in njegovo družbo v Radovljico, kjer se je sveti mož tudi mislil pomuditi v svojem poklici.

Pri teh možeh je Grimislava zopet zvedela, da je njen Strahomer nekam daleč odšel z ónim svetim propovednikom, od katerega se hoče učiti, da bode potlej sam svet in moder in da bode tudi on znal čarke in pisanje na koži risane poznati in v govoru besede postavljati o tisti kristijanski novi véri, katero hvalijo Metod in njega svetci.

„Teci po potu tu gori, pa jih še dotečeš, ker si mlada in brdka,“ reče jeden šaljivec, dasi so bili odšli na konjih že pred več časom.

Ali Grimislava ni slišala zasmeha okoli stoječih, verjela je moževim besedam, da je Strahomer še blizu, stekla je po kazanem potu in v diru skoraj izginila možem izpred očíj.

Začuden o veliki krasoti té deklice so bili Kocljevi vojníci kar molčé obstrmeli.

„Krasna deklica,“ rekel je Susel svojemu vodji, divjemu Motižiru, ki jo je prej s pohotnimi pogledi motril in še zdaj gledal v óno stran, kjer je bila Grimislava izginila.

„Jaz jo poznam, to je Obrka, divno dekle; res pojde tako daleč za njimi, da jih dojde“, reče jeden Ljubljancev.

„Ko bi jo na samem dobil, précej jo ugrabim,“ mrmra tiho Motižir Suslu.

„Morana zna, pridemo li še kdaj v ta kraj.“

„To bi bilo nekaj vrednega za kneza Braslava vzeti, pri nas ni taciš žensk, ne li? Ker govoré, da je Obrka in da ji je ženin ušel z ónim našim svetcem, nihče se ne pobrine, če izgine od tod. Ko bi le tega Prosina med seboj ne imeli, on bi nas izdal Koclju ali še tu sosedom in potem ne prinesemo glav na plečih domóv.“

„Prosina? Da, on res Metodove križe dela in ne bi z nami govoril, če hočemo deklico pobrati s ceste in jo na dom vzeti. Ali ako rečeš, da je za Braslava molčal bode i on, dasi nerad,“ odgovori Susel.

„A to ni naš pot, koder je deklica odšla, ne doidemo je domóv gredoči, ako i takoj zajašemo,“ odgovori tiho Motižir.

„Nič ne dé,“ teši Susel, ako hočeš óno žensko telo ugrabiti za Braslava, pijmo tem možém tu zadnjič dobro zdravje in skok na konje! Prosinu ničesa ne govoriva, ni družim ničesa; nego, kadar pridemo izpred Gradišča stráni in tem ljudem tu izpred vida, zavijeva midva v stran in na to cesto, koder je teklo devójče. Jaz poznam više gori še jeden brod čez Savo, tam prebrodimo, kadar dekliča dobomo, in drugi naši nas počakajo v prvem gozdu, kjer smo poslednjič počivali sem gredé.“

„Če sem dobro razumel, zapustil jo je ženin, virdski Strahomer, óni, ki se je našega svetca obesil; tedaj ne bode noben pes zalajal, ako izgine od tod. Brzo skočimo.“

„Mólči zdaj, da česa ne čujejo.“

Čez nekaj trenutkov so ptujski Kocljevi jezdeci z Motižirom na čelu podili konje po cesti proti Celju in Ptuj. Ko so dospeli iz vida Gradišću, dá Motižir jednemu delu ukaz in ž njim zavije preko polja na noriško ali gorenjsko cesto, drugi pa jaše dalje po prvem potu.

Kraj, kjer blizu stoji zdaj Ljubljana, bila je namreč še kot Emona važno središče cest, katere so bile rimskega izvora in tačas, ko se vrši naša povest, še mnogo bolj ohranjene nego so sledi dandanes, po tisoč letih, ko pa še zmerom zasledujemo take ostanke teh rimskih cest, ki nam kažejo izredno jako trdnost in solidarnost, da se kar čudimo. Rimljani so namreč kot vojevit narod, ki je hotel ohraniti in vladati vse dežele in narode, katere je predobil, spoznali dobre ceste za prvi pomoček krepke in zanesljive uprave. Zato so delali ceste tako smeje in trdne, kakor jih ni znal nič srednji, niti jih skoraj ne zna zdanji vek z modernimi pripomočki. Od Akvileje ali Ogleja sem so šle štiri velike ceste: zapadnja v zgornjo Italijo, vzhodnja v Istro in Dalmacijo, severozapadna cesta v Emono, od tod pa na tri kraje v Norejo, na Sisek in na Celje ter na Ptuj in Sabarijo. Ravno te rimske ceste so bile uzrok, da so ob času narodovskega preseljevanja tako razna ljudstva drla in potiskala se skozi Panonijo ali naše zdanje dežele v Italijo in v Bizane.

Na norejski ali gorenjski cesti so tedaj ptujski Kocljevi jezdec, kateri so se bili pod Motižirom in onim Suslom od tovarišev ločili in preko polja zavili, na planem polji Grimislavo došli ne daleč od mesta. Deklica je bila že upehana in utrujena, žareča v lice, z obupavanjem v srci.

„Čuj, deva, besedo moško in modro na cesti, jaz ti dobro svetujem,“ reče ji Motižir, ko s konjem poleg nje postane. „Ti ideš za ženinom, čuli smo, utrujena si in ne dobitiš ga peš; tudi mi idemo istim pôtom, stopi k meni na konja, on je močan za dva, pa te vranec moj ponese do óne družbe, kjer je dragi tvoj. Lože se jezdeče ljudi doide na konjskem hrbtu, kakor smo mi, nego peš po prahu.“

„Daj,“ reče pogumna Grimislava ter pristopi.

„Roko mi pomôli, devotka, a tu na mojo nogo v stremen se z nogo upri,“ ukazuje Motižir in v hipci zavihti srčno deklco pred sebe na sedlo.

„Oj, goni!“ klikne ona sedeč večče in neustrašeno na rejenem konji.

„Kako si vroča,“ reče prikupljivo Motižir in suho a krepko roko svojo oklene okoli nje.

„Goni,“ priganja ona in se odmika od njega ter prime za grivo pred konjskim vratom, da ne bi omahnila.

Poženó. V urnem diru podé konje. A pri pôljskem poti zavijó s ceste na desno proti savskemu brodu.

„To ni pravi pot, zakaj odvijate s ceste, pusti me na tla,“ prestrašena vpraša Grimislava, izkuša se otresti okoli sebe ovite Motižirove roke in si je še le zdaj prav v svesti, da je v oblasti in v sredi sedmih oboroženih mož sama in brez pomoči.

„Mi jezdimo naravnost k tvojemu ljubemu, verjemi in mirúj!“ reče Motižir s posmehom.

Zdaj še le se ona obrne z gornjim delom telesa, kar se more, na konji nazaj in pogleda možu v lice, ki jo drži na sedlu pred seboj. Motižir nikakor ni bil mož, kateri bi bil devojko Grimislavine vrste sam s svojo lepoto pridobil. Bil je starikastega, mrkega obraza, razmršena ščetinasta brada je skoraj popolnoma pokrivala usta in izpod koščenega nizkega čela so svetlo in poželjivo sijale mačje oči.

„Miruj, če ne, padeš na tla in si zlomiš beli vrat, dete zlato,“ reče Motižir, vrže jezdne vajeti konjske poleg njega jezdečemu tovarišu, da bi imel obe roki prosti in stisne deklico še tesneje k sebi, da bi se mu ne izmuznila.

„Pusti me!“ kričí ona, ali meča in boja vajeni vojniki je imel močne lakti. Pa tudi Grimislava ni bila kakor druge ženske; obupnost ter spoznanje opasnosti sta ji dajali nenavadno moč, s katero se je namah okreniti poskusila, da bi svoji roki iz Motižirovega objetja osvobodila. Motižir od tega močnega sunka deklíčnega omahne v sedlu in oba, močni jezdec in močna deklica, prekopicneta se s konja trdo na tla, predno je kateri izmed drugih vojniških tovarišev jima mogel pri-skočiti. Motižirov konj se tudi preplaši in preskoči na tleh ležečo dvojico, a pri tem skoku udari s kopitom zadnje noge Grimislavo v čelo. Motižir je na en hip stal na svojih nogah, konja je udržal tovariš, ali Grimislava je omedlela, v omotici na tleh obležala v zeleni travi ter rudeča kri je skrunila obledelo lepo čelo.

„Ničesa hudega ni,“ reče jeden starejših jezdecev, „daj mi čutaro sem, da jo omočim, takoj se spet zavé.“

„Ne, ne, pustimo jo še, maka ji dajmo in omotne pijače, naj spi, da ne vpije. Tako spečo naložimo na konja pa glejmo, da vozove svoje do- idemo. Na vozu jo s kožami pokrijmo, da ne vidijo savski brodniki, kaj smo uplenili tu v deželi sosednji. Jaz sem se že bal, kako jo spravimo mimo brodnikov, ko bi vpila in jim povédala, da ne hodi sama z našim tirom. Probudí se že potem, človek ne umre od vsake sape,“ reče drug.

In vsi so pritrdili, da je to moder govor. Položili so omedlelega dekleta na konjski hrbet, naredili ji zglavje, da ni visela navzdol, privezali jo na rahlo, a trdno, da ni mogla ob strani na tla spolzniti ter jo potem zagrnili, da se ni nič poznalo, kaj nosi tovarni konj.

Potem so pognali proti cesti, po kateri je druga njih četa na poti bila na Ptuj, kjer je vladal njih velemožni knez Kocelj nad Dudlebi, Susli, Tiberci in drugimi Sloveni.

Ko se je Grimislava probudila iz svoje omotice, bila je noč okoli nje. Ležala je z debelimi platnicami odeta in usnjato sedlo pod težko bolečo glavo imajoča na vozu, stoječem na tratini v gozdu. Nad njo je bila čez voz razprostrta streha od sešitih surovih koz. Blizu nje je gorel velik ogenj, okoli njega je bila še posoda razmetana, v kateri so večerjali ti bradati, oboroženi možje, kateri ležé na okoli po travi in hrčé ter spé pod zvezdnim nebom. Pri drevji so privezani konji, ki so ali počí počivaje ležali na travi, ali pa s kopiti tolkli po materi zemlji in hrskali ali pasli se, kolikor so trave dosegli iz nedolge privezi.

Grimislava vzdigne težko glavo iz voza, katerega stene so bile od vrbovih šibin pletene, in prestrašena gleda to svojo nočno okolico, ne mogši se takoj zmisliti, da li se ji sanja, da li je res, kar vidi in sliši.

Pri ognji so sedeli štirje možje in govorili. Jeden je bil Motižir sam, óni strašni mož s ščetinasto brado, ki jo je bil k sebi na konja zvalil.

„Ali nehaj mrmrati, Prosin, stari junak; Braslavu bode ustreženo, če mu privedemo to lepo žensko dete, Koclju pa pripovedovati ni treba. Jaz ne bi znal, zakaj bi mi bilo prepovedano na cesti pobrati in s seboj vzeti óno, kar brez gospodarja tam najdem.“

Tako je Motižir govoril staremu vojniku, ki je imel že na polu sivih las.

„Niso lepe take besede iz ust Slovena. Nemec sraka naj govori takisto in naj dela tako, ker on je Nemec sraka, vzame sosedu slovenskemu, kar doseže, in kar gódi njega očesu ali goltu, a dober Sloven ne skruni zemlje sosednje, ki ga je gostila s kruhom in soljó ter s hladilnim ólom.“

Tako govoreč se stari Prosin jezno od Motižira strani obrne in še dostavi:

„Sicer pa sem slišal, da lepa ženska — vi pravite, da je lepo, kar ste ukrali, pa naj vas bode sram — dá lepa ženska, po sili vzeta, nikdar ne prinese sreče v domače dvore. Le glej, da ti nà ta ne bode za dolgo življenje in vesele zime.“

„Vprašajmo Peruna, hodi li sreča s to mlado žensko ali nesreča,“ reče óni Susel.

„Slabo prija možu, ki je spremljal svetega možá in toliko lepega slišal o živem Bogu od njega, zdaj Peruna, boga od lipovega lesa, jemati na jezik.“

„A zakaj ne bi obadva bogova vprašali?“ trdovratno ugovarja Susel.

„Stari vaši bogovi so vragi jedinemu Bogu, propovêda sveti mož“, ugovarja Prosin.

„Znaš li, Susel, take svete Perunove zagovore narejati, s katerimi se vpraša, bode li sreča ali je ne bode?“ pozvedava Motižir.

„Ono z gobo in hudolésovimi šibami — kakor so tu poleg v grmu — znam.“

„Pokaži takoj! Če nam bode naš novi kristijanski Bog zameril, da časih vprašamo tudi še naše stare, moremo se pokesati, pa nam odpusti. Ni li?“

Pobožni Prosin se široko prekriža pri ti brezbožni in bogokletni besedi polunevérnega vojnika.

Susel ulomi dve jednoletni šibici od hudolésovega grma, odreže dve rogovili, natakne kos sube užigalne gobe na povprečno paličico in jo dene precëj visoko nad ogenj, s katerega prej odgrne vse utrinke in večje nezgorelo oglje, tako da je bila sama drobna žrjavica nad gobo.

„Ako se kaka iskra prime gobe, da bode začelo tleti, predno moji dve Perunovi šibici začneta goreti, bode sreča, ako ne, pa ne.“

To rekši poklekne Susel k ognju, vzame v vsako roko jedno hudolésovo šibico in začne hitro zdaj z jedno, zdaj z jedno tepsti po žrjavici, da so iskrice odskakovale visoko gori h gobi in okoli nje, pa mrmra neprestano:

„Perun razpíri ogenj perëč, našo luč zanéti, v temo nam posvétí!“

Iskre so čarobno odskakovale od tepene žrjavice, že so se bile šibice osmodile in kadilo se je od njih, jedna je začela Suslu v roci goreti, odgorela je in obdržal je samó utrinek nje v roci, s katerim ni mogel več raztepavati. A gobe se ni bila prijala nobena iskra.

„Perun razpíri ogenj perëč,“ vpije Susel in tepe še z drugo hudolésovino tako dolgo po žrjavici, da i ta šibica v plamen pride in odgorí.

„Ne bode sreče,“ reče potem Susel in vrže gobo, ki se užgati ni hotela, v sredo žrjavice.

Z nekim vernim strahom gledajo možjé v ogenj, kako se zdaj od gobe počasi in lepo krožljasto kadí in celó dobro krščanskega Prosina obide nekaj kakor groza.

„Pošlji torej to žensko po cesti nazaj, če se nesreča vozi ž njo v naših kólih,“ reče Motižiru četrti do zdaj molčeči mož.

Motižir odgovori: „He, ko bi bil kak mlad junak in bi se iz zagovora božjega reklo, izpustimo ga, izpustil bi ga. A mlada ženska, kaj more ta nesreče imeti in dati? Jaz je ne pustim; znam, kaj dobim od Braslava za njo; vi pa molčite.“

Vse to je slišala Grimislava na vozu, domislila se vsega, kar se je danes zgodilo ž njo, hotela z voza skočiti in bežati v temno noč; a obide jo prvič v življenji tak grozen strah, da se ganiti ne more in zavpije divje:

„Strahomer! Strahomer! Reši me!“



Gôzdna molitev.

Slovesno skozi bukov lés
Kapele zvonček poje,
Raz drevja pa prepéva vmés
Zbor ptičev pesmi svoje.

Vejévje rahlo vmés šumi
Lehnó se pripogiblje,
Pri cvetu cvet sladkó dehtí,
Vsak krono svojo ziblje.

Vodica tajno šepetá
Med svežimi mahovi
In zefir preljubó igrá
Se s pestrimi cvetovi.

Kaj je li to? Mar na zemljó
Prihajajo nebésa?
Oh, ne, oh, ne, večerna tó
Molitev le je lésa!

A. Pin.



T u j e c.

Póljé, poljé, ravnó poljé,
Po pólji bela cesta gré.

Ob cesti hišica stóji,
Pri oknu deva se solzí.

„Prišel je véceraj tujec k nám,
Ostávil danes naš je hrám.

Krepák je bil in pa mladán,
Oj, lep je bil, takó cvetán!

In pesmi pel mi je lepé,
Prevaril mi mladó srcé.“ . .

Deklè ihtí, deklè ječí,
Nazáj, nazáj pa tujca ní.

Rádinski.



Zemljepisec Ortelij in dežela kranjska v XVI. veku.

Spisal P. pl. Radič.



d vrstnikov svojih nazivan „novi Ptolomej“, zaslužil si je 1527. l. v Antverpnu porojeni Abraham Ortelij (Oertel)¹⁾ za vselej znamenito mesto v zgodovini zemljepisni s tem, da je občinstvu ustvaril prvi atlant, ki se sploh vé zanj, in sicer 1570. l. prvič natisnjeni „Theatrum orbis terrarum“. (Fol., v Antverpnu).

To delo, ki je vzbudilo med vrstniki nepopisno začudenje in katero so jednoglasno hvalili učenjaki, sósebnó zemljepisec Mercator in jezikoslovec Lipsij, bilo je sad mnogoletnih izkušenj Ortelijevih, nabranih na premnogih potovanjih.

Od 1557. l. dalje je obiskával Ortelij vsako leto po dvakrat seménj v Frankfurtu ob Méni, potem je prepótoval Nizozemsko, Nemško, Angleško, Irsko in Italijo trikrat. Potovanjem njegovim in studijam je bil jeden sam smoter, da bi namreč pomnožil védnost svojo v zemljepisu in zemljepiznanstvu in s proučevanjem napisov je izkušal spoznavati zlasti razmérje med starim in novim zemljepisom, ali razmérje med starimi in novimi krajnimi imeni.²⁾

Stopil je tudi v zvezo z vsemi zemljepisci in dobival od njih starejše in novejše zemljevide. Napósled ukréne, ker so bila zemljepísna pomagála tedaj še preraztrošena, da izdá skupni atlant vse znane zemlje, in 1570. l. je res zvršil ta svoj ukrep. V to svrho je izbral izmed znanih zemljevidov vsake pojedine dežele tiste, kateri so se mu zdeli najboljši, zmanjšal jih primerno obliki, ki si jo je izvolil, in na zemljevidih, podpisanih z imeni sestavljalcev, ni prenárejal ničesa družega, nego da je časih zapisal krajna imena razgovétneje in dostavil tudi stara (klasična) imena. S fistimi zemljevidi, ki niso nosili imena risarjevega, ravnal je slobodnejše in popravljal nedostatke po uvidnosti. Mnogih dežel zemljevide mu je bilo tudi risati najprvo sámemu.

Delo, katero je sprejel svel z občo pohvalo, kar se je že omenjalo, natisnilo se je za dóbe pisateljeve zapóred še l. 1571., 1573., 1575., 1578., 1580. in 1587., potem po smrti njegovi (umrl je 1598. l.) raznóliko. Napravljali so se iz atlanta izpiski, prelagal se je na francoski, italijanski in španjski jezik in polagoma se mu popravil tekst.

¹⁾ Ded njegov je bil prišel iz Avgsburga na Nizozemsko.

²⁾ Ersch und Gruber Encyklopädie, Artikel: Ortelius, Section III. Bd. VI. pg. 123. ff.

Prvi ta atlant antverpenskega Ortelija je zanimiv tudi za nas Kranjce zelo in mnogostransko in poskusiti hočem v naslednjih vrstah osvetliti to pomembo v svoj čas epohalnega dela po izdavih 1573. in 1580. l., ki sta mi na razpolaganje.

Po uvodnih besedah o življenji Ortelijevega, katere nam je imeti v spominu, vémo, da je bil trikrat v Italiji in da je na teh potovanjih prehodil tudi našo domovino, svedočijo nam naših krajev zemljevidi, ki jih nahajamo v zbirki njegovi. Na vseh teh potovanjih je obračal največjo pozornost svojo na napise iz rimske dobe, kar lahko za trdno posnemljemo iz določila njegovega, o léži Emone. Vendar to pride na vrsto pozneje.

V izdavi 1573. l. je šest zemljevidov, v izdavi 1580. l. devet zemljevidov, ki se bolj ali manj tičó kranjske naše dežele.

Navésti bočem vse in govoriti zvlásti še ob ónih, kateri zaslužu-jejo, da se posebno oziramo nánje. Obširnejšo razpravo o njih in o njih razmerji do naše dežele si prihranjujem za primerjalno obširno studijo o „deželi kranjski na podlagi starejših atlantov.“

V izdavi 1573. l. vidimo Kranjsko najprej pod števil. 17. „Germania“, toda le kósec zdolaj v kotu na desno in samó kraje: Ljubljana, Mengeš, Kámnik, Križ in grad Črnelo, Kranj in Rádovljica.

Razséznost vse dežele naše kaže nam list 40.

Ta list ima náslav: Goritia, Karstia, Chaczeola (sic!) Carniola, Histria et Windorum Marchia.

Najprej se spotikamo ob besedo: Chaczeola, s katero ne vémo česa storiti. Na zemljevidu samem je zapisano ime prav nad mestom Ložem, kar bi nas na prvi hip utegnó prevariti, češ: to je spakudrána pisava Hočevie ali Kočevje? Mesto Kočevsko pa je kršćeno na ime „Gotsche“.

Naslovu, kakor smo ga navajali prej, dodán je tudi listu števil. 40. (kakor povsod) tekst (latinski). A kar se tiče naše dežele, poróča nam le malo. Začénja se takó-le: „De Windorum Marchia, Histria et Goritia infra dicendum erit, eoque de iis scribere hic supersedebimus. De Carniola, Karstia et Chaczeola (ut verum fatear) vix habeo, quod scribam. Pauca tamen, ne Lectorem sua expectatione praeter solitum frustremur historiae et naturae omniparentis operum admiratoribus non ingrata hoc loco dicemus.“

Potem nasleduje opis Cirkniškega jezera po Juriji Wernherrji. Kakor pri vseh zemljevidih v tem delu, natisnen je tudi pri tem tekst na drugi stráni njegovi.

Ako obrnemo list števil. 40., pokaže se nam lice zemljevida.

Pogled naš obstane, kar se umeje samó ob sebi, najprej na „beli Ljubljani“, katera se nam kaže pod polatinščenim imenom „Labacvm“. Spodaj pod imenom Labacvm čitamo v poznamenovanje reke Ljubljánice ob jednom besede: *Nav portvs fl. et Romanvm Municipiwm*.

A pri Igu, po nepravilnem risanju tedanjih dnij precèj daleč od Ljubljane ležéčem, čitamo: „**Emona Colonia**“.

Alf. Müllner v neprecenljivi svoji knjigi „Emona“ (pag. 2) pripisuje Wolfgangu Laziju (1598. l.) zaslugo o poskusu, določiti lézo Emone na Igu.

Toda že v prvem 1573. l. objavljenem atlantu Orteli-jevem, ki je bil strokovnjak par excellence, kar se tiče čitanja napisov, imamo to lézo Emone kakor dejansko resnico oficijalno zaznamenovano na zemljevidu. Na vsak način je to zeló važen ter neutajljiv dokaz avtoritete v zemljepisji in služèč v rešitev vprašanja po zmislu Müllnerjevih preiskav.

Ogledujmo zemljevid še dalje.

Pod Vrhniko, kjer izvira Ljubljánica, čitamo: „*Hic Argonavis stationem habuit et excavato monte per specum sub terra traducta.*“

„Japodi“ sézajo do „Franciz“, Logatec je nazvan „Logitsch“, vidimo Vallis Cosána pri Premu, kraj ob Pivki, ki ga starejše listíne samostojno imenujejo „Peuca prou. (incia.)“

Ime „Vindiška marka“ se razteza čez vse Dolenjsko.

„Cirkniško“ jezero je narisano zeló veliko, z natančno podobo požirálnikov svojih in z otokoma: „Lypse“ in „Ottok“.

Pri Hrušici stoji opomnja: „a Burno Suevorum isthuc ciuitate, cuius Procopius mentionem facit.“

Kjer se združuje Sava z Ljubljánico beremo: „*Hic Argonavis ex Savo in Nauportum navigauit.*“

Listu štev. 42. je vsebina: „*Fori Julii accurata descriptio.*“ Zemljevid je iz knjižnice cesarskega knjižničarja Sambucusa 1573. l.

Stanovniki naranega ozémlja furlanskega in jednega dela Kranjske (od Notranjskega do Ljubljane) imenujejo se „*Japides et Carni*“. V kraji idrijskem je vpisana opomnja: „*Hic argentum vivum effoditur*“, dalje na desno: Bacia de Idria. Ljubljani je dano ime Lubiana, in Postójjina slóve Postoina. Med Postójjino in Malim Gradom („Maligrat“?) stoji tiskano: „*Origine de la Lubianizza*“. Praewald so zabeležene za „Resdret“, Vipava za „Vipao“, Škofja Loka za „Castel Looch“ (Lock), Senožeče za „Sensechia“.

List štev. 46. kaže to podobo v zmanjšani meri. Ime Senožeče je tù popravljenó v „Scenasechie“.

List šte. 54. „Illyricum“ poslal je Sambucus Ortelijski prav nalašč. Na medaljonu spodaj v desnem kotu čitamo od besede do besede: „J. Sambucus Ortelijski suo S. (alutem). Mitto hanc quoque tabellam, qua necessaria confinia Pannoniae declarantur, fluviorum et aliquot locorum situs Hirschvogelii recte mutavi, Angelini autem studio plurima adieci et intervalla correxi, ut parum quis si cum Hirschvogelii haec coniugat desiderarit, si qui errores sint, dies certiora docebit. Vienne 25 Oct. 1572.“ Krajem na Kranjskem se je skazala posebna pozornost, tako n. pr. nahajamo v kámniskem okraji: „Bolfspugel“ (Volčji potok), „Sirlachstein“ Gerlachstein (Kolovec), „Potempukl“ Rothenbüchel (Črtné) in celó rómarsko cerkvico sv. Primoža nad Kámnikom. Pod Smlednikom ugledamo kraj: „Ipuguricina“, potem sv. Jakob; Goriče so zapisane: Gertschalp, Šilertabor: Schillerdauber. Sava je nazvana Sava, Kočevje je pisano pravilno „Gotsche“, Ortenek vpisan, Črnomelj se zóve „Tschernemal“.

List šte. 70. je zemljevid Hirschvoglov: „Schlavorum, Croatiae, Carniae, Istriae, Bosniae, Finitimarumque Regionum nova descriptio auctore Augustino Hirschvogelio.“

Zanimiva, daš ne konečno veljavna je določba tega zemljevida, kakó daleč je sezala „vindiška marka“, ki se tó vidi raztegnjena po vsem Dolenjskem prav tja do kota, kjer se Kolpa stéka v Savo, torej tudi do Samobora, Okiča („Okiczsh“) in do drugih krajev Hrvaške.

Rudolfovo nosi napis „Neustettel“, kar je posneto po ljudski govorici. Tako pravi o. Flor. Hrovat, ko je opisal ustanovitev mesta po Rudolfu IV. (1365. l.): „A narod je zval novo naselbino le Novomesto in to ime se bóde ohranilo v narodu, dokler bóde stalo mesto.“*)

Izvor Savin iz podnožja Triglavovega, ki je dobro narisán, (daš brez podpisa), vidi se razločno in obe strugi sta potem zaznamenovani z Bohinjsko Savo, „Wacheiner Save“**) skozi jezero tekočo, in s Podkórensko Savo.

Sedaj mi preostaja samó še, da izpregovorim nekoliko besed ob izdavi 1580. l., katero imam pred sabo. Zemljevidi, kateri se tičó Kranjskega, njemajo se z ónimi v izdavi 1573. l., jedine številke so jim prenašane. Germania nosi šte. 24. namesto 17., Goritia, Karstia, Chaczeola, Carniola i. t. d. namesto šte. 40. sedaj šte. 57., Illyrien namesto šte. 54. sedaj šte. 73., za šte. 73. je tó zemljevid Mercatorjev, (ki je po tem, ko je izšel „Theatrum“, ustavil publikacijo zemljevidov svojih, da ne préci prodaje Ortelijskih del), in sicer se kaže nam na njem: Sclavonia, Croatia, Bosnia, cum Dalmatiae Parte.“ Na

*) „Novomeško okrajno glavarstvo“, pag. 6.

**) „Wachain“ na zemljevidih v Valvasorji I. pag. 111 in pag. 159.

skrajnem konci na levo narisane je v ta zemljevid tudi kósec vindiške marke (kakor mejno ozémle). Štev. 74. kaže: „Schlauonien, Croatien, Kernten, Steyr, Bosnaw vnd andere darumb gelegene Landschaften newe Beschreibung durch Augustinum Hirsuogel.“ Ta zemljevid ima tudi list štev. 70. izdane 1573. l.: vindiško marko.

List štev. 75. prinaša Koroško in jeden del Kranjskega; list štev. 76. Ogersko in vindiško marko, vindiško deželo.

Med dodatki nahajamo „Pannonia et Illyris, das ist Oesterreich, Vngern und Slavonien.“

A posebnega zanimanja vreden je v ti izdavi (v kateri so na posebni tabeli pri zemljevidih list štev. 47. in 49. za Češko in Moravsko znamenitih krajev imena postavljena poleg nemških), posebnega zanimanja vreden je, kakor pravimo, tekst listu štev. 73.: „Illyrien“.

Ta tekst slóve: „In disem gantzen Streych, ausgenommen die Grentzen, so an Teutschland stossen, braucht man die Sclauonische Sprach, welche (damit wir daruon nur kurzlich etwas berühren) von etlichen für die Windische bey den Lateinern aber für die Illyrische Sprach gehalten wird, und erstreckt sich heutiges Tags weitter dann sonst keine als welche da scheint, dass sie an dem Hadriatischen Meer anfahe und sich bis an das Miternächtische Meer erstrecke. Dan es gebrauchen sich derselbigen die Histreicher, die Dalmatier, die Bosner, die Merhern, Bohmen, Lausitzer, Schlesier, Polen, Litawer, Preussen vnd die Inwohner Scandinavian (!) Item die Reussen so weit und breit zu gebieten haben, die Bulgari vnd vil vmbher benachbarte Landschaften schier bis gehn Constantinopel also dass jhr brauch auch bey den Türken sehr gemein vnd bräuchlich ist.“

To mesto je zelo podobno izvajanju v proslovu Bohoričevih „Arcticae horulae“ 1584. l.



Vissáron Grigórjevič Bělinskij.

Spisal dr. Fr. J. Celestin.

(Dalje.)

Narodno pesništvo sodi Bělinskij po neposrednem estetičnem vtisku, ne vidi v njem ónega globokega zmisla, ónih kulturno zgodovinskih strani, ki dajó narodnemu pesništvu večkrat ne gledé na estetično stran veliko važnost. O Gogoljevih povestih velí, da so narodne, da ne morejo biti bolj, ali o tem neče govoriti obsirno, „ker narodnost ni zasluga nego neobhoden pogoj resnično umetniškega

proizvoda, ako imamo pod narodnostjo umeti resničnost značaja, navad tega ali ónega naroda ali zemlje. Življenje vsakega naroda se javlja v svojih, samó njemu lastnih oblikah; če je torej slika naroda dobra, je narodna (Soč. I. 226)“.

Iz tega vidimo, da je Bělinskij narodnost vendar le cenil, da se je pa bal afektacije, katero je očital slavjanofilom n. pr. Chomjakóvu ali Jazýkovu, veleč, da pesniško obliko samó zlorabijo za razlaganje svojih nazorov. Seveda so isto delali večkrat tudi zapadniki — tedaj in pozneje. Sploh pa slavjanofile sodi precěj objektivno, ne priznavajoč njihovih nazorov o ruski zgodovini, civilizaciji, narodnosti, spoštoval pa je njihovo iskreno, samostalno prepričanje in jim priznaval zasluge. Glavno zaslugo pa vidi v tem, da ne priznavajo ruskega evropeizma, kateri da dela sáme polovičarje ter inteligenciji jemlje ruski značaj (kar je še sedaj le preveč — na škodo ruskega in slovanskega razvitja sploh). Rusi da imajo jemati od zapada samó to, kar je primerno njihovemu položaju: „Pri sebi, v sebi, okoli sebe, tu imamo iskati vprašanj in odgovora nánje (Soč. IX. 390)“. Tu misli tedaj se širěče proučavanje ruskega življenja in posebno društvenih pojavov. V njem vidi poroštvo, da bode kmalu dozorela ruska literatura ter zato tako rad in navdušeno brani „naturalno šolo“, katera se je prva začela zanimati za nižje razrede ter z ljubeznijo risala njihov položaj (Gógolj, Turgénev itd.). To se mnogim ni dopadalo, ki so radi prezirali „neotesanega mužíka“. V vsi Evropi vidi, da se probuja zanimanje za nižje razrede in pravi, da je to posebno vesel pojav najnovejše omike, vspeha uma in omike. Literatura da ni samó odsevala v sebi teh novih teženj, ampak jih je ravno ona budila. Vse to pa da ne manjša estetične vrednosti del: tak utilitarizem da je popolnoma dopustljiv, da more tedaj umetnost lepo razvijati se kraj znanosti. Politični ekonom da dokazuje, da se je položaj tega ali drugega narodnega razreda poboljšal ali pohujšal, pesnik (ali pisatelj sploh) ravno to kaže v véрни sliki, delujoč na čitateljvo domišljijo. Ali prvega da slišijo in razumejo samó nekateri, drugega — vsi. „Najvišji in najsvetejši interes društva je lastno njegovo blagostanje, jednako razširjeno na vsakega iz njegovih članov(!). Pot k temu blagostanju je seznanje, a seznanju (probujeni zavesti) more umetnost ravno tako pomoči kakor znanost. Tu sta znanost in umetnost jednako potrebni.“

Tako se je razvila pri Bělinskem popolnoma jasna, pozitivna svrha literature in njena resnična zmisel, kakršno bi morala imeti v društvenem življenji. Gledé so-

vremene literature jasno vidi, da je našla ravno pot k zrelosti (Soč. XI, 43). Take so glavne misli Bêlinskega gledé tega tako važnega vprašanja — kolikor jih je mogel tedaj javno izreči. Videl je torej v evropski omiki nado boljše bodočnosti. Radi cenzure ni mogel jasno izreči, kako globoko in široko si je mislil namen in nalogo take realne, društvene literature. Marsičesa se je moral samó malo dotekniti — ali čitatelji so ga umeli. —

Tudi sedaj v dôbi polne moške zrelosti je bil Bêlinskij navdušen „improvisator“. Delo za časopis mu je bilo težko, ker je kot kritik moral pisati do gotovega časa in večkrat o spisih in knjigah, ki so bile jako puste. Čutil se je osamljenega, četudi je njegova priljubljenost in slava rastla: le občenje s prijatelji ga je vedrilo. S Konst. S. Aksákovim se je razšel radi njegovih slavjanofilskih nazorov, četudi je njegov blag, res plemenit značaj, njegovo iskrenost in poštenje še dalje visoko spoštoval. Njegove in nazore njegove stranke pa je vedno strastno napadal. Herzen ni bil tak neprijatelj slavjanofilov, čeravno ni delil njihovih nazorov: bili so mu jako zanimivi kot misleči ljudje, težeči za samostalno mislijo, za samostalnim razumenjem ruske zgodovine, ruskega življenja, njegovega pomena in njegovih nalog. Bêlinskij tega ni razumel, kakor piše že 1844. l. Herzen v svojem „Dnevniku“: „On ne umeje slovanskega svetá, gleda ga z obupnostjo in se moti, on ne zna slutiti življenja bodočega veka, a ta slutnja je početek nastajajoče bodočnosti“. Ravno to samostalno, rusko misel je imel K. Aksákov, ž njo preiskoval in sodil rusko zgodovino, rusko življenje in narodnost. Delil je v zgodovini „zemljo (narod) od države, sledil posebno za usodo in razvitjem naroda (prejšnji zgodovinarji so pisali le državno zgodovino). Petrova reforma mu je bila pomota, ker je ona in vse politično in literaturno razvitje za njo le „pusto posnemanje“ — tudi Puškin, Lermontov (le Gógolja je izvzel). Nekoliko se je motil, ali vsi ti nazori imajo globoko zmisel, ako uvažujemo, kako so nasprotniki časih slepo sprejemali in hvalili vse tuje, svoje pa zametavali. Zato gotovo pravo sodi A. Pypin („Vestn. Evropy“, Mart 1884: Konstantin Aksákov 1817—60): „Moramo priznati zasluge K. Aksákovu za neutrudljivo zahtevanje pazljivih izučavanj narodnega življenja in značaja“.

Bêlinskij tega ni razumel, srdil se na slavjanofile in jih „preziral“ (zunaj K. Aksákova je iz nasprotnikov-slavjanofilov osebno spoštoval še oba brata Kirêevska). Bil je sploh nezadovoljen, mračen, nekaj gotovo tudi radi bolehnosti.

Na konci 1842. ali v začetku 1843. l. se je seznanil Bělinskij z Iv. Serg. Turgénevom, na katerega je vplival jako blagodejno. Spoznal je v njem talent, če tudi iz prvih povestij in črt še ni mogel bodočega velikana, ni mogel slutiti njegovega društvenega pomena. Moramo tu sploh priznati, da jedne strani ruskega življenja Bělinskij ni mogel t. j. ni smel kritikovati: Lovčeve zapiske (Turgéneva) je Bělinskij sicer navdušeno pozdravil, ali velike rane na telesi ruskega naroda, robstva kinetov, ni smel omeniti in je moral zadovoljiti se z opazko, kako toplo razumeje Turgénev vse človeško v narodu (Primeri: Oresta Milera „Publičnyja lékcii“. S. Petb. 1878 str. 169—71). Druge stvari Turgéneva, ki so bile tiskane še pred smrtjo Bělinskega, niso v Bělinskem budile toliko nad. Menil je, da Turgénev more samo to dobro opisati, kar je sam videl in izučil, prave tvorne sile pa mu ni priznaval. Sedaj pač dobro vémo, da je res na Turgéneva vse jako vplivalo, kar se je godilo okoli njega, da se je ta vpliv izražal v prekrasno narisanih tipih, kjer se izražava duh in zmisel razvitja: tvorne sile je torej tu toliko, kolikor je imajo le redki, res genijalni pisatelji.

Da si malo oddahne, popotoval je Bělinskij l. 1843. v Moskvo, kjer je ostal tri mesece ter seznanil se z óno, ki je kmalu postala njegova žena (mes. nov. 1843.). Tako mu je življenje postalo nekaj bolj popolno, če ravno tudi tu še toži, da ga celó njegovi prijatelji (v petrogradskem krogu) premalo razumejo. To se je nekoliko izpremenilo, ko se je ta prijateljski krog razširil in iz novih prijateljev mu je bil posebno drag Turgénev, ki je potem tudi pisal o tem znanstvu in občenji z Bělinskim. Drug čestilec iz kroga Bělinskega (K. Kavélin) pa pravi med drugim: „Mi smo védeli, da se je on (Bělinskij) v svojih trditvah, večkrat motil, da ga je strast oddaljevala daleč od resnice, védeli smo, da njegovo znanje (razven ruske literature in njene zgodovine) ni bilo dosti obširno, da je Bělinskij večkrat ravnal kakor otrok. . . Ali vse to je pokrivalo ogromno značenje velikega talenta, strastne, blagorodne državljanske misli in čiste osebe brez madeža, osebe, katere ni bilo mogoče z ničim podkupiti — pa niti z umno igro na struni samoljubja.“ Dalje veli isti njegov čestilec, da so Bělinskega v krogu nežno ljubili — pa tudi bali se ga, če je bil kdo le kolikaj kriv, ker tega, da mu Bělinskij ni prizanesel kakor tudi — samemu sebi ne,

Ko se je (okoli l. 1843. l.) popolnoma utrdil njegov značaj, bili so njegovi ideali bolj npravno-socijalni kakor politični. Obstoječe stanje je še vedno sovražil, kakor tudi — „panslavizem.“ Vendar je enkrat — pripoveduje K. Kavélin — izrekel celó slavjanofilsko misel, da je mogoče, da bi Rusija umela bolje kakor Evropa rešiti socijalno vpra-

šanje ter bi odpravila sovraštvo med kapitalom in delom.“ Poljakov ni ljubil ter se posebno srdil nánje, da mislijo, da je Varšava — Pariz, Mickiewicz — Goethe itd. „To črto t. j. (ozki) provincijalizem nedavno opaženo od Dragomanova pri Galičanih in raznih zapadnih Slovanih, je dobro opazilo bistro oko Bělinskega pri Poljakih. Bělinskij je štel Rusom v posebno krepost, da so trezni umom, da se ne šopirijo, da sami sebe ostro obsojujejo in — da se v preteklosti nimajo za kaj navduševati.“

Bělinskij je bil popolen navdušenjak, borèč se z gorečo iskrenostjo za svoje prepričanje. Svojih mislij ni znal skrivati, najmenj pa ónih, ki so mu bile najbolj pri srci, ni znal priobčevati jih samó najboljšim prijateljem, kakor to navadno delamo mi, katere nas je bridka izkušnja naučila — molčati. Navduševal se je za občečloveško omiko a ne za „ozko narodno ali vseslavjansko,“ ker je videl, da se je táko domoljubje rado mirilo z domačim absolutizmom in njegovimi slabostmi. Poljakov ni ljubil posebno radi njihovega plemenitaškega „honora“ (ponosa), združenega s preziranjem naroda in radi oskosrčnega katoliškega fanatizma, radi posebnosti, „katere sploh nikoli niso bile prijetne najboljšim ljudem ruskega društva in katere so brez dvojbe jedna iz najglavnejših ovir vspešnemu razvitju poljskega življenja (A. Pypin: Bělinskij II. 225).“ Njegova polemika proti staremu slavjanofilstvu je pripomogla gotovo mnogo, da se je razvilo sedanje novo, veliko bolj globoko in široko, s katerim bi se Bělinskij brez dvojbe ne boril tako strastno.

Zadnja leta sodelovanja Bělinskega v „Ot. Zapiskah“ (1844—47) so bila najboljša: ne gledé na poostreno strogost cenzure bil je ta časopis vendar živahen in smemo reči, da se je v njem res videlo obzorje ruske omike. L. 1843. začel je Bělinskij pisati celo vrsto razprav o Puškinu, kjer posebno hvali dovršenost oblike, ocenjuje pa tudi pesnikov odnošaj k življenju in kako on ceni to življenje. Čista estetika tu odločno prehaja v društveno: pesnik mu ni več čeznaravni prorok, ampak — človek, človek živo čuteči radosti in žalosti naroda in človeštva sploh. Te razprave je dovršil še l. 1846. l.

Ko je bil Bělinskij v Moskvi (1843. l.), sprijateljil se je popolnoma s prof. Granóvskim in Herzenom. S slavjanofili se je prepiral dalje, četudi mu je po pravici Herzen očital, da je preveč jednostransk in da premalo pazi na narod (kar so pa ravno slavjanofili tako lepo poudarjali). Napisal je 1844. l. (za „Ot. Zap.“) živo razpravo o ruski literaturi 1843. l. Naslednjega leta je bil hudo bolan in l. 1846. je zapustil ta časopis, posebno ker mu je „časopisna tlaka“ bila pretežavna

in ker je istega leta N. Nekrásov izdal „Peterbúrgskij Šbórník,“ kjer je Bêlinskij napisal „Misli i zametki o russkoj literaturé“. Veseli ga posebno, da se je najedenkrat pokazalo toliko novih talentov; zato veselo pozdravlja Dostoévskega, Gončaróva, Turgéneva, Grigoroviča in Kavélina. Ob enem je zbiral gradivo, da izdá almanah „Leviafán,“ in si tako obskrbi materialno stanje. Radi slabega zdravja je potoval na jug. Zanimivo je, kako v tem času sam o sebi sodi, da mu glava vlada nad srcem in sicer že od prve mladosti. Ali to ga ne veseli: „Ne, jaz nisem bil nikdar mlad, ker sem vedno živel s glavo ter sem celó iz srca znal napraviti glavo — Zato je pa postala prečudna glava.“

Od „Ot. Zapisek je prestopil k „Sovreméniku,“ ki ga je bil Puškin osnoval — po njegovi smrti pa so mu prijatelji skušali pridržavati smer. Ali časopis je bil brez boje, mlačen, dokler ni Bêlinskij začel pisati vanj l. 1847, ko je za prvo knjigo napisal razpravo o ruski literaturi, in posebno ko je Bêlinskij prepustil vso za almanah nabrano stvarino in ko so začeli sodelovati tudi drugi n. pr. Herzen. Pa tudi tu so bile sitnosti, ki so Bêlinskemu jako kvarile življenje, čeravno ga je občinstvo posebno čislalo in sicer kakor sam pravi (v pismu k prijatelju Bótkinu) „so ga zavoljo njegove človečnosti ljubili mnogi dobri ljudje.“ Tudi tu se nekako nehoté približava k slavjanofilom, ko piše istemu prijatelju (3. 8. 1847), da je Rus do sedaj res — ničla. „Ali poglej, kake zahteve ima: onega neče, temu se ne čudi, vse zameta, pa vendar nekaj hoče, teži nečim.“ S „Sovreménnikom“ je zadovoljen, četudi misli rad, da bi se vrnil v Moskvo: v Petrogradu jako mnogo veljajo doktor in leki.

(Konec prihodnjič.)



Iván Sergêevič Aksákov.

Vsa velika Rusija žaluje: izgubila je te dni (8. febr.) jednega svojih najplemenitejših sinov, izgubila je, kakor ga je posebno Moskva s ponosom imenovala „svojega Ivána Sergêeviča“. Ž njo žaluje tudi zavedno slovanstvo, saj vé in bolno čuti, da ni več moža, ki je s tako jasno zavednostjo in brez vsakih predsodkov s tako gorečo ljubeznijo ljubil vse slovanstvo. Sredi plemenite borbe za globoka prepričanja mu je iztrgala smrt zlato peró iz rok, peró, ki je z vedno jednako odločnostjo tolmačilo nam preteklost, kakor tudi sedanjost in kazalo nam pogoje za pravilno, srečno razvitje v prihodnjosti. Plemenitost duhá in srcá so mu vedno priznavale vse ruske stranke. In tudi sedaj, ko je tako nenadoma zatisnil

oči, ni ga čuti grajalnega glasú niti od ónih, ki se radi zaletavajo v „slavjanofile“, ker so jim premalo „radikalno“ ali pa premalo „realno“ misleči. J. S. Aksákov pa je bil gotovo izmed najodličnejših slavjanofilov. —

J. S. Aksákov je sin znamenitega ruskega pisatelja Sergěja Timofěviča (1791—1859); porodil se je 8. dné oktobra 1823. l. Rod Aksákovih je jako star: praded Siméon prišel jim je (1027. l.) s severa — z Varjági — v Rusijo in je bil celó z Rjurikoviči soroden. Sedanji Aksákovci so si pridobili velikih zaslug: najprej oče, Sergěj, in potem oba sina: Iván in Konstantín. Iz očetovih del slové najbolj: „Seméjnaja chrónika“ (družinski letopis) in „Dětskije gódy Bagróva-unuka“. Tu se nam razvija pred očmi življenje nedavne preteklosti tako jasno, sámó prirodo riše nam pisatelj tako lepo, da se more ž njim le malokdo meriti. To jasnost, združeno z neko čarobno milino in toploto, imata tudi oba njegova sina, oba znamenita slavjanofilska pisatelja.

Znano je, da sta se že na kraji tridesetih let našega stoletja razvile dve ruski stranki, slavjanofilska in njena nasprotnica — zapadna, in sicer iz različnega tolmačenja ruske preteklosti in sedanjosti ter pomena evropske omike za Rusijo in slovanstvo sploh. Prvi so posebno odločno pobijali pomen velikih Petrovih reform, katere da so inteligencijo odcepile od naroda. Zapadniki pa so slavili ravno te reforme — velikrat zeló pretirano — in niso priznavali trditve nasprotnikov, da je evropski vpliv škodljiv in da ima ruski narod (in slovanstvo sploh) dosti osnov za kulturno samostalnost.

Za ruski narod pa so se začeli oboji vendar veliko bolj zanimati kakor prej, in četudi so se hudo pobijali med seboj, pridobili so si velikih zaslug za ruski napredek. Západniki sicer niso priznavali trditve nasprotnikov: da je vsa zapadno-evropska kultura osnovana na „suhem racijonalizmu“ rimskega prava in rimske cerkve(!), da je živo krščansko čutje le v pravoslavji, da Rusija zapadnega fevdalizma ni imela, da zapad gnije, ali marsikaj so se vendar naučili; posebno so jih slavjanofili naučili ljubiti ves narod in zanimati se za položaj tudi najnižjih narodnih delov in za tako važno in zanimivo rusko občino (mir), v kateri se delí zemlja po številu moških glav.

Velike zasluge za razvitje slavjanofilske teorije ima Konstantín Aksákov (1817—60). On vidi v staro-ruski zgodovini polno jedinstvo med narodom in vlado, ne vidi zapadnega viteštva „s krvavimi vrlinami“, ne vidi „zapadne nečloveške verske propagande“ in v obče „večnega dramatizma strasti“.

Najstarejša zastopnika te stranke sta brata Iván in Peter Kirěevski, Chomjakóv, Dm. Valúev, oba brata Aksákova (Iván in Konstantín), Jurij

Samárin itd. — Pypin (Charakterístiki 338—39) očita stranki, da je bila romantična in da je nekoliko še sedaj, ali ob jednom hvali ljubezen do prostega naroda in težnjo, da se najdejo notranje osnove narodnega značaja, brez katerih ni mogoče pojasniti si zgodovine naroda in države.

Prvi čisto slavjanofilski časopis bila je l. 1856. osnovana „Rússkaja Besěda“.

Iván Sergěevič Aksákov se je baval najprej s pesništvom in sicer vspešno, potem se je posvetil časopisju, kateremu je ostal zvest — do smrti. Bil je urednik „Párusu“ (jadra), a l. 1852. je začel izdajati „Moskóvskij Sbórník“. Ali že istega leta, ko je cvelo v Rusiji ovadustvo, da je predsedalo celo carju Nikolaju, ovadili so ga, da je član tajnega političnega društva. Doletela ga je kazen, kakor tudi neke druge najboljše možé: bil je vpisan med politične sumnjivce, ni smel izdajati časopisa v Rusiji ter je moral celó zapustiti milo svojo „mátuško Moskvu“. Cenzura pa je pregledovala njegove rokopise — zastonj. Ali po krimski vojski, ko je vsa Rusija začela svobodnejše dihati, smel je tudi Aksákov zopet javno delati. Njegov glas čul in spoštoval se je po vsi Rusiji, in je gotovo mnogo pripomogel, da se je srečno zvršila najvažnejša reforma — osvobojenje kmetov (1861). Tudi za drugo važno reformo — za klasične gimnazije — boril se je goreče skupaj s svojim somišljenikom M. N. Katkóvim, četudi je — še letos (v „Rúsi“ od 30/1) obsojal „neplodni mrtvi klasicizem“, ki ne ugaja ruskemu duhu, zadržava narodno razvitje. Zahteval je tu, da se uvaži veliko vprašanje o narodni (neodvisni od klasicizma) pedagogiji.

L. 1861. je začel izdajati odločno slavjanofilski „Denj“ (1861—67), potem „Moskvu“ (1867 - 68) in za njo „Moskviča“. Oba zadnja časopisa sta bila prepovedana, ker je Aksákov z moško odkritosrčno besedo grajal nenarodno mišljenje ruske inteligencije in nenarodno, neslovansko politiko. Pisal je potem v druge časopise in goreče branil prepričanje svoje — v njih in v javnih shodih posebno kot predsednik „Moskovskega blagotvorniteljnega komitěta“. In ko se je doli v Hercegovini začela vstaja, ko je začelo kipeti v Srbiji in Bolgariji, razvil je Iván Seregěevič tako neutrudljivo delavnost, pokazal táko navdušenje za slovansko stvar, da je ogenj, ki mu je ogreval plemenito srce, navdušil tisoče in tisoče, ki so žrtvovali denarje ali pa kot dobrovoljci prelivali svojo kri v boji proti Turkom. In ko je probujeno javno mnenje napósled prisililo rusko vlado, da je bila napovedana Turkom vojska: delal je veliki moskovski domoljub dan in noč, da hrabri in vzdržava ruski narod na visoti njegove velike — s takim navdušenjem podvzete — naloge osvobojenja Slavjanov izpod turškega jarma. —

Tu je bil stopil ruski narod z vso odločnostjo na óni pót, ki ga je Aksákov tako rad imenoval „njegov zgodovinski poklic“: obvezla ga je bila vsega jasna zavest svoje naloge, in plemenita požrtvovalnost je bila dosegla v tem stoletji drugič (prvič za Napoleonovskih vojská) óno visoto in silo, katere so sposobni le veliki, zgodovinski narodi. Ali žalostna berlinska pogodba je uničila skoraj vse pridobitve slavnih ruskih zmag in Aksákov je v Moskvi glasno obsodil ta poraz ruske diplomacije. „Moskovskoe slavj. obščestvo“ je bilo prepovedano in Aksákova je posvaril sam car. Moral je za nekaj časa zapustiti celó Moskvu. Ta carska graja ga je morala tem bolje boleti, ker se je vedno bojeval ravno za „samodržavnega“ ruskega carja in le zahteval, da dobi tudi narod nekaj vpliva v državi in se tako omeji premoč škodljivega činovništva. Tega udeleževanja narodovega pa si ni mislil po receptu zapadne ustavnosti: onó ne bi imelo omejevati carjeve moči, ampak bi imelo le svetovalen glas. Kako toplo in kolikrat je potem razvijal in poudarjal te svoje nazore, ko je l. 1880. začel izdavatí svoj časopis „Rusj!“ Kako goreče je trdil, da Petrograd Rusije ne umeje in da lahkóumno posnemanje zapada od Petra Vélikega sem ni rodilo dobrega sadú, da je temveč razdelilo narod in da zato narod mora na vso moč težiti za prejšnjim jedinstvom.

Poudarjal in branil je pravoslavje, kjer je bilo v nevarnosti (n. pr. v zapadnih gubernijah), zagovarjal njegovo razširjevanje v baltiških pokrajinah med Latiši itd., da se umanjí premoč nemških baronov in meščanov. Vendar zato ni bil prenapet, kar dokazuje že to, da je v svojem časopisu tiskal razprave Vl. Solovjéva, ki je zagovarjal približanje pravoslavne cerkve k rimsko-katoliški in k papežu kot glavi cerkve. Tudi Poljakom ni bil načelno neprijatelj.

Nemcev ni ljubil in večkrat je svaril, da je njihovo naseljevanje po mejnih gubernijah (na Poljskem) nevarno v narodnem, političnem in gospodarskem obziru. „Gospodarska samostalnost“ Rusije bil je sploh jeden iz njegovih velikih uzorov, in zato je z veseljem pozdravljal vsak vladni korak, vsako podjetje sploh, ki je imelo povzdigniti kmetijstvo, kupčijo ali obrt. Bridko je obžaloval, če je videl, da činovniški Petrograd kaže malo pravega razumenja ruskih gospodarskih razmer ter stoječ „na visoti modernega razumevanja gospodarskih nalog in finančialne politike“ hodi brez samostalnosti le pót, na katera ga tura sebična tuja spekulacija. Težko je videl, da je zadnja leta le prevečkrat Berolin odločeval tečaj ruskega rublja in vrednostnih papirjev sploh, ali da se sežigajo v Petrogradu papirni rublji, ki so bili izdani za rusko-turške vojske, samó da bi se popravil tečaj, za katerega se verujoči v svojo moč ruski narod en meni dosti in le želi, da bi imel dovolj „denarnih znakov.“ —

Njegova ljubezen vsega slovanstva je bila vedno živa, svestna. Ni je motila niti očitna nehvaležnost slovanskih plemen proti Rusiji, katera je zanje toliko žrtvovala. Tudi se ni omejevala, kakor se vsaj nekoliko omejuje pri nekih znamenitih slavjanofilih, na pravoslavno slavjanstvo: kjer koli je trpelo in trpi slovanstvo od krivic in sebičnosti drugih narodov, nahajalo je pri njem sočuten odziv. Med Rusi je budil z vso gorečnostjo slovansko čutje, ki je časih preveč mlačno in krivo nejedne velike zmote, kar je tudi te dni priznala vplivna in za slovanstvo jako zaslužna pisateljica (v „Pall Mall Gazette“) Olga Nóvikova, velič med drugim: „Mi (Rusi) smo se večkrat zmotili, ali vodil je nas vedno bratski čut, mi smo vedno želeli razvitja slovanskih narodnostij na podlagi njihovih lastnih sil“. Boril se je za slovanstvo proti tujcem ne iz sovražstva, temveč iz ljubezni do pravice, boril se vedno z óno hrabro odločnostjo, ki jo človeku dajó globoka prepričanja in — ljubezen.

Zato ga je spoštovala in ljubila vsa Rusija, zato žalujejo po njem vsi Rusi — od carja pa doli do kmetov — žaluje za njim slovanstvo, in svetu se je brzojavila resnica, da za Aksákovim žaluje vsa Rusija, kateri je za letošnje novo leto tako toplo želel „srčnosti duhá“ in „pazljivosti“, ker „blizu so velike izkušnje“. —

Zamolknil je glas slovanske ljubezni, ne bíje več plemenito srce velikega rodoljuba, rodoljuba značajnega, neomahljivega, nepodkupljivega, hrabrega boritelja za slovanski napredek po geslu: slovanstvu svoje! Zgodovina pa mu bode rada priznala: veliko je ljubil, veliko trpel za prepričanje svoje in zaslužil si hvaležen spomin!

Dr. C.

„Matica Slovenska“ in „Družba sv. Mohorja“.

Statistična študija.

Sestavil Evgen Lah.

II.

Oglejmo si natančnejše razmere po posameznih škofijah.

Koliko udov imajo posamezne dekanije, koliko posamezni kraji? Koliko bi jih morali imeti, itd.?

A. Ljubljanska škofija.

Dejali smo že, da sta obe društvi, „Matica Slovenska“ in „Družba sv. Mohorja“, po Kranjskem najmočnejše razširjeni in da je število njih članov po Kranjskem v absolutnem in relativnem obziru z ozirom na splošne razmere nadnormalno.

„Matica Slovenska“ ima na Kranjskem 731 udov; na vsakih 1000 prebivalcev prideta tedaj ne prav dva matičarja, ali natančnejše, vsak 661. prebivalec je matičar.

Kako se pa razdeljujejo absolutno in relativno kranjski matičarji po posameznih dekanijah? V absolutnem zmislu imajo posamezne dekanije:

Vrsta	Ime dekaniji	Št. udov	Vrsta	Ime dekaniji	Št. udov	Vrsta	Ime dekaniji	Št. udov
1.	Ljubljana	250	8.	Krško	29	15.	Cirknica	16
2.	Vrhnika	53	9.	Kamnik	27	16.	Loka	16
3.	Postojina	50	10.	Metlika	24	17.	Ribnica	16
4.	Kranj	44	11.	Trebnje	21	18.	Kočevje	11
5.	Novo Mesto	37	12.	Idrija	18	19.	Šmarije	10
6.	Radovljica	36	13.	Litija	18	20.	Moravče	9
7.	Vipava	30	14.	Bistrica	16			

Ako vzamemo število 731 kranjskih članov kot celoto in jemljemo v poštrev absolutno prebivalstvo posameznih dekanij, bi morale imeti:

Vrsta	Ime dekaniji	Št. udov	Vrsta	Ime dekaniji	Št. udov	Vrsta	Ime dekaniji	Št. udov
1.	Ljubljana	81	8.	Ribnica	39	15.	Cirknica	29
2.	Krško	49	9.	Radovljica	39	16.	Litija	25
3.	Trebnje	48	10.	Moravče	36	17.	Bistrica	23
4.	Kranj	47	11.	Kočevje	35	18.	Postojina	22
5.	Metlika	44	12.	Loka	35	19.	Idrija	21
6.	Kamnik	40	13.	Vrhnika	30	20.	Vipava	19
7.	Novo Mesto	40	14.	Šmarije	29			

Najugodnejše so tedaj matičine razmere v ljubljanski dekaniji, kjer normale najmočnejše presežajo; jako ugodne (seveda le relativno z ozirom na število sedanjih udov) so še v dekanijah: vipavski, vrhniški in postojinski. Normalne so v dekanijah: novomeški, kranjski, radovljiški in idrijski; še ne močno podnormalne v dekanijah: litijski, bistrski in kamniški; precej neugodne v dekanijah: krški, cirkniški, metliški, loški, trebanjski in ribniški; zelo neugodne pa v dekanijah: šmarijski, kočevski (seveda z ozirom na deloma nemško prebivalstvo) in moravški.

V ljubljanski dekaniji pride jeden matičar na 215 ljudij, v vipavski na 373, v vrhniški na 378, v postojinski na 392, v novomeški na 703, v kranjski na 709, v radovljiški na 713, v idrijski na 784, v litijski na 901, v bistrski na 972, v kamniški na 982, v krški na 1132, v metliški na 1210, v loški na 1433, v trebanjski na 1527, v ribniški na 1607, v šmarijski na 1957, v kočevski na 2103 in konečno v moravški na 2642.

Kakošna je razdelitev po posameznih krajih?

Ker ima Kranjska 3252 krajev, pride tedaj na vsakih 4·5 krajev po jeden član. Le 210 kranjskih krajev ima sploh matičarje, 3042 jih je tedaj brez vsakega uda.

Absolutno največ članov imajo: Ljubljana 231, Novo Mesto in Postojina po 28, Kranj 25, Gorenji Logatec 17, Krško 13, Idrija in Radovljica po 12, Spodnji Logatec in Vipava po 11, Kamnik, Metlika in Vrhnika po 9, Litija 8, Senožeče 7, Kočevje 6, Črnomelj in Trnovo po 5.

V relativnem obziru je pa razmera med imenovanimi kraji ta-le: V Radovljici pride jedn član že na vsakih 55 prebivalcev, v Postojini na 58, v Gorenjem Logatcu in Litiji na 62, na Krškem na 67·5, v Novem Mestu na 74, v Kranji na 92·5, v Vipavi na 101, v Ljubljani na 114, v Trnovem na 126, v Senožečah na 136, v Metliki na 138, v Dolenjem Logatcu na 140, na Vrhniki na 174, v Črnomlju na 211, v Kamniku na 218, v Kočevji na 222 in v Idriji na 357.

Absolutno in relativno (seveda zaradi Ljubljane) ima največ članov Gorenjska, namreč 382, to je na vsacih 481 prebivalcev jednega. Absolutno in relativno druga je Notranjska; šteje namreč 183 članov, to je na vsacih 517 prebivalcev jednega. Absolutno in relativno zadnja je Dolenjska, ki ima vključ temu, da ima absolutno največ prebivalstva, le 166 matičarjev, to je pri vsacih 1233 prebivalcih jednega.

„Družba sv. Mohorja“ ima na Kranjskem 11.084 članov. Na vsacih 1000 prebivalcev pride tedaj 23 udov ali vsak 43·4. Kranjec je ud „Družbe sv. Mohorja“.

Koliko udov imajo posamezne dekanije in koliko bi jih morale imeti z ozirom na svoja prebivalstva v primeri s številom cele Kranjske kot celoto?

Vrsta	Ime dekaniji	Št. udov		Vrsta	Ime dekaniji	Št. udov	
		dejansko	relativno			dejansko	relativno
1.	Ljubljana .	1433	1233	11.	Idrija . . .	518	324
2.	Kranj . . .	934	716	12.	Moravče . .	490	545
3.	Radovljica ,	811	588	13.	Krško . . .	470	754
4.	Loka	773	526	14.	Novo Mesto	361	596
5.	Trebnje . .	724	736	15.	Metlika . .	334	666
6.	Kamnik . . .	684	608	16.	Vipava . . .	333	256
7.	Šmarije . .	646	449	17.	Postojina . .	314	336
8.	Ribnica . .	584	589	18.	Litija . . .	311	373
9.	Vrhnika . .	543	460	19.	Bistrica . .	223	357
10.	Cirknica . .	530	441	20.	Kočevje . .	65	531

Iz absolutnega prebivalstva in iz absolutnega števila udov v posameznih dekanijah sklepamo lahko na ugodno ali neugodno razdelitev udov. Posebno ugodne so razmere v dekanijah: idrijski, loški, šmarijski, radovljiški, vipavski in kranjski. Še vedno zelo ugodne so razmere v dekanijah: cirčniški, vrhniški, ljubljanski in kamniški. Ugodne v dekanijah: ribniški, trebanjski, postojinski, moravški in litijski. Neugodne (to seveda le primeroma in z ozirom na absolutno število udov, ker o sijajnih razmerah „Družbe sv. Mohorja“ ne more ta trditev sploh veljati) v dekanijah: bistrski, krški, novomeški in metliški. Zelo neugodne (zopet le primeroma) v dekaniji kočevski.

V dekaniji idrijski pride jeden član že na 27·4 prebivalcev, v loški na 29·7, v šmarijski na 30·3, v radovljiški na 31·6, v vipavski na 33·3, v kranjski na 33·4, v cirčniški na 36·3, v vrhniški na 36·9, v ljubljanski na 37·5, v kamniški na 38·7, v ribniški na 44, v trebanjski na 44·3, v postojinski na 46·6, v moravški na 48·5, v litijski na 52·2, v bistrski na 69·7, v krški na 69·8, v novomeški na 72, v metliški na 86·9 in v kočevski (seveda zaradi deloma nemškega prebivalstva) še le na 340·6 prebivalcev.

Absolutno in relativno je tedaj tudi pri „Družbi sv. Mohorja“ prva Gorenjska, ki ima sama 5.125 članov, to je na vsacih 35·8 ljudij jednega; absolutno sicer zadnja, ker ima najmanjše absolutno prebivalstvo, toda relativno druga je Notranjska, ki ima 2.461 članov, to je na vsacih 38·5 ljudij jednega. Absolutno sicer druga, ker ima absolutno največje prebivalstvo, toda relativno zadnja je Dolenjska, ki ima 3.495 članov, to je na vsacih 58·6 ljudij jednega.

Kako stoji z udi „Družbe sv. Mohorja“ po posameznih krajih? Na to vprašanje popolnoma točno odgovoriti in preiskati, v koliko izmed 3.252 kranjskih krajev se sploh kak matičar nahaja, v koliko ne, mi ni mogoče, ker imenik loči ude le po farah in ne dostavlja posameznih krajev. Oglejmo si tedaj le posamezne fare in pečajmo se natančneje le s farami, ki imajo po več kakor 50 udov, da razprava ne postane preobširna.

Fare z več kot po 100 članov (vseh skupaj 17) so te-le: Ljubljanska stolna z 265 člani, Št. Vid pri Zatičini z 247, ljubljanska frančiškanska z 221, Škofja Loka s 158, Lašice s 147, Idrija in Vrhnika s po 144, Št. Vid pri Ljubljani s 143, Žužemperk s 128, Ribnica s 127, Žiri s 119, ljubljanska šentpeterska s 116, Cirknica s 115, Kranj s 112, Dobrnič s 110, Stari Trg pri Loži s 108, Sostro s 106 in Senčur pri Kranji s 100 člani.

Naravno je, da je farà z manjšim številom članov več, kot z večjim, vendar padanje, oziroma rasteenje ni dosledno. Če si razdelimo fare z manj

kot 100 udi v 10 oddelkov ter uvrstimo v prvi oddelek fare z 1—10 člani, v drugi z 10—20 člani itd., v 10. oddelek z 90—100 člani, našli bomo, da ni najbolje zastopan prvi in tudi ne najslabše deseti; najmočnejši je drugi, najslabotnejši deveti.

31 kranjskih farâ, oziroma lokalij, administracij ali beneficijatov ima po 1—10 članov, izmed njih jedna idrijska, dve kamniški, sedem kočevskih, štiri kranjske, jedna ljubljanska, jedna loška, dve metliški, dve moravski, tri novomeške, jedna postojinska, dve radovljiški, dve šmarijski, po jedna litijska, vrhniška in vipavska. Le pet dekanij, Bistrica, Cirknica, Krško, Ribnica in Trebnje nima farâ te vrste.

74 farâ, tedaj največ, ima po 10—20 članov, namreč: 2 cirkniški, 5 kamniških, 1 kočevska, 4 kranjske, 5 krških, 2 ljubljanski, 5 loških, 3 metliške, 7 moravskih, 5 novomeških, 1 postojinska, 8 radovljiških, 3 ribniške, 4 šmarijske, 4 litijske, 4 bistriške, 2 trebanjski, 3 vrhniške in 6 vipavskih. Vse dekanije razven idrijske so tedaj v ti vrsti zastopane.

53 farâ na Kranjskem ima po 20—30 članov, namreč: 2 cirkniški, 2 idrijski, 5 kamniških, 2 kranjski, 1 krška, 2 ljubljanski, 3 loške, 3 metliške, 5 moravskih, 4 novomeške, 2 postojinski, 3 radovljiške, 1 ribniška, 4 litijske, 3 bistriške, 6 trebanjskih, 1 vrhniška in 4 vipavske — tedaj po vseh dekanijah razven šmarijske in kočevske.

38 farâ ima po 30—40 udov, namreč 1 v cirkniški, 2 v kamniški, 1 v kočevski, 2 v kranjski, 3 v krški, 2 v ljubljanski, 3 v loški, 2 v metliški, 3 v moravski, 1 v novomeški, 2 v postojinski, 2 v radovljiški, 4 v ribniški, 2 v litijski, 3 v trebanjski, 3 v vrhniški in 2 v vipavski dekaniji, tedaj v vseh dekanijah razven bistriške, idrijske in pa šmarijske.

21 kranjskih farâ šteje po 40—50 članov, razdelé se pa tako, da jih pripadajo 2 cirkniški, 5 kamniški, 3 krški, 1 ljubljanski, 1 moravski, 1 novomeški, 5 radovljiški, po 1 ribniški, trebanjski in vrhniški dekaniji. Le polovica dekanij ima tedaj fare te vrste. V drugi polovici (Idrija, Kočevje, Kranj, Litija, Loka, Metlika, Moravče, Postojina, Šmarje, in Vipava) tacih farâ ne nahajamo.

Farâ s po 50—60 člani ima Kranjska 18, te so: Stara Loka z 58, Preddivor in Šmarje s po 57, Dobrova, Trata in Vipava s po 56, Borovnica, Poljane in Žalina s po 55, Polhov Gradec s 54, Prédoslje in Sôdražica s po 53, Kranjska Gora in Križevo pri Kostanjevici s po 52, Gorije, Sôrica, Srednja Vas v Bohinji in Žabnica s po 51 člani. Te vrste fare se nahajajo po 9 različnih dekanijah; 11 dekanijam pa primanjkujejo.

Po 60—70 članov ima 15 kranjskih farâ, namreč: Šmartno pri Litiji 70, Selca in Šmartno pri Kranji po 69, Črni Vrh pri Idriji in D. M. v Polji po 68, Dovje in Trebnje po 66, Leskovec in Vojsko po 65,

Metlika 64, Krka 63, Spodnja Idrija in Zatičina po 62, Črnomelj in Naklo po 61 — tedaj fare 10 različnih dekanij.

Farā s 70—80 člani imamō na Kranjskem 8, te so: Višnja Gora z 79, Bohinjska Bistrica s 77, Brézovica pri Ljubljani in Postojina s po 76, Smlednik s 75, Logatec s 74, Rudnik z 72 in Št. Rupert z 71 udi — fare 7 različnih dekanij, le ljubljanska dekanija ima namreč dvoje tacihi farā.

Fare z 80—90 člani so le še štiri, namreč: V cirčniški dekaniji Bloke z 89 člani, v kamniški dekaniji Mengeš s 86 člani, v postojnski dekaniji Hrenovice s 85 člani in v novomeški dekaniji Novo Mesto samó z 82 člani.

Farā z 90—100 članov je zopet šest, namreč: V kranjski dekaniji Trzič z 99 in Cerklje s 95 člani, dekanija in mesto Kamnik s 97 člani, dekaniji Moravče in Trnovo s po 95 člani, in Ig v ljubljanski dekaniji tudi s 95 člani.



Književna poročila.

Dr. Fr. S. Krauss: *Sitte und Brauch der Südslaven*. Wien, 1885. 8, XXVI 682 str.

(Dalje.)

Vsa ta stran Krausove knjige nas torej le k smehu sili; resnejša pa je druga, kjer izkušā pisatelj stati na realnih tleh znanosti. Bojim se namreč, da bodo tujci, ki v roke dobijo to knjigo, katere pisatelj trdi, da v nji uporablja rezultate domače, jugoslovanske vede, po nji sodili naše znanstveno stanje, in zoper to treba se nam je z vso silo ter z vso odločnostjo braniti. Krivi nazori in nedostatnosti v knjigi tega pisatelja, ki piše knjigo o jugoslovanskem običajnem pravu, ne da bi imel — kar kaže vsaka stran njegove knjige — sploh kaj juridičnega znanja, morajo se brezobzirno razkriti, da ne postanemo sodeležni takega znanstvenega delovanja. Kdor hoče pisati o pravni stvarini, moral bi vendar poznati vsaj elemente prava in sicer pravne zgodovine, kakor tudi prava, ki je dan denašnji zakonito po deželah, za katere hoče dotičnik opisovati običajno, prvemu premnogokrat le nasprotno pravo. Toda človek, ki ima o proglašenji koga za mrtvega in o dovolitvi drugega zakona tako zmedene in krive pojme, kakor se razkladajo na strani 231. Krausove knjige; človek, ki je v stanu zapisati stavek „die Kinder sind gemeinschaftliches eigenthum

der ehgatten“, ter še mnogo jednekega, tak človek naj vendar ne bi pisal juridičnih knjig!

Kaj pa naj porečem k temu, da mož, ki piše o jugoslovanskih pravnih običajih, za pravoslavne ali staroverce rabi izraz — „altkatholiken!“ — In to ni menda pogrešek, ki mu je samó v naglici ušel izpod peresa jedenkrat, dvakrat — 682 strani obsežajočo knjigo v petih mesecih spisati, ni malenkost — ampak prav pogostoma srečaš v knjigi to pošast. Res, to preseza vse! Do sedaj sem mislil, da mora vsakdo, ki hoče ziniti o južnih Slovanih — tudi ako sam ni kristjan — barem o ti tako važni, ali ob jednom vsakdanji osnovni resnici biti poučen in poznati razloček med izrazi „altgläubige“ ali „orthodoxe“ in — „altkatholiken“. Znanstvena vrednost omenjenih uvodov posameznih poglavij je primerna označenemu Kraussovemu juridičnemu znanju. V ilustracijo nekaj primerov. V šestem poglavju obravnava pisatelj razmere posameznih članov zadrugne kuće med seboj ter zadrugi nasproti, in tako le pričenja: „Im allgemeinen theilen sich die mitglieder sowohl einer hausgemeinschaft als einer separatfamilie in jüngere und ältere, erwachsene leute, oder in verheiratete und unverheiratete ein.“ Ne gledé na to, da ta temeljita razdelitev prav ničesar ne pové, ugovarja ji Krauss sam na naslednji strani, kjer meni, da podaja Krstić „die richtigen und allein zuverlässigen anschauungen des volkes“. Omenjeni Krstić pa piše v „Zborniku“ na strani 72., da narod zadrugarje tako-le deli: „muško: dete do 15, momak do 20, gjetić do 40, čiča do 50, a gjed do smrti“, in ravno tako podaja Krstić narodovo razdelitev glede ženskih. Kaj je vendar Kraussa napotilo, da si je, malo da ne na ravno isti strani, tako v protislovji?

Na strani 120. svoje knjige izkuša pisatelj podati razloček med zadrugno ter inokosno kućo s tem-le: „die grosse hausgemeinschaft (juristi ne poznamo „grosse“ ter „kleine hausgemeinschaft“) unterscheidet sich von der engeren familie wesentlich dadurch, dass ihre mitglieder, nicht wie in der engeren familie, im ersten, sondern im zweiten, dritten oder fünften, oder gar noch in weiterem grade einander blutsverwandt sind.“ Možu, ki piše o jugoslovanskih pravnih običajih, je torej bistvo zadruge še povse nejasno. Zbog tega se ne čudim zmedenim opazkam gledé „diobe zadruge“ na ravno tisti strani.

O „diobi“ ali delitvi zadruge pravi Krauss, da se vrši — samó ob sebi se ume, da jemljemo le narodovo mišljenje, ne pa kodifikovano pravo v poštev — po kolenih (in stipites) ne po odraslih moških glavah, katere broji zadrugna kuća (in capita), ter se zeló huduje na jednega Bogišićevih poročevalcev, ki pravi, da bi bila po narodovem načelu jedino le delitev in capita pravilna. „Das ist gewiss nicht die rechtsanschauung

des volkes. Gesetzt den fall, in der hausgemeinschaft H leben die enkel dreier brüder A, B und C. A und B sind gegenwärtig nur durch je einen männlichen nachkommen vertreten, während von C fünf erwachsene männliche enkel leben. Wie kämen die nachkommen A und B's dazu, ihr grossväterliches erbe (!) (baština) von den nachkommen C's sich verkürzen zu lassen?" To Kraussovo modrovanje je primerno načelu rimskega dednega prava, katero je dandanes merodajno, toda za slovansko pravo je argumentacija Kraussova popolnoma kriva. Med temeljnimi razločki, ki se nahajajo med slovanskim in rimskim pravom, je namreč tudi ta, da slovansko pravo ne pozna osebne lasti ob nepremičninah. Nepremičnine niso last posameznih članov, ampak vse združne kuće. Pravica vseh članov do stožera je jednako velika, toda ta pravica se v svoji aktualni moči pokaže le pri delitvi zadruge. Za njenega obstanka gospodarijo skupno; ako jeden umre, gledé njegovega dela ne nastopi nasledno ali dedno pravo, ampak ostalim — se vé le moškim članom, o katerih sploh je tukaj le govor, priraste njegov delež. Ko pride do delitve ali „diobe“, pa dobijo — naravna posledica opisanih nazorov — vse odrasle moške glave, katere broji zadruga, jednake deleže. Narodovemu mišljenju odgovarja jedino le „dioba po odraslijem muškijem glavama“, to nedvojbeno nasleduje iz združne narave, in jedino to odgovarja upravi zadruge.

Pa še z druge strani pridemo do rezultata, da je Krauss zastopal povse površno ter krivo mnenje, ko je princip, katerega je našel v „Zborniku“ na str. 333. do 335. v Magudovem poročilu izraženega, proglasil za slovansko pravno načelo. Magud in za njim Krauss trdi, da pri delitvi združnega imetka „počinju s tihim članova, o kojima se sjećaju, da je razgranjenje koljena s njih počelo“. Pri tem se povse prezira, da je le premnogo zadrug, v katerih je po mnogo udov, ki med seboj niso prav v nobenem sorodstvu. Kako naj se tukaj „po koljenima“ deli, če pa sorodstva ni? To, da so tudi take zadruge obične, in da za zadrugo sploh sorodstvo njenih članov nikakor ni bistveno, je menda Kraussu novost, kakor marsikaj drugega v tem vprašanji, pri čemer je le škoda, da te novosti ni zvédel prej nego je začel pisati knjigo svojo.

Iz zgodovine slovanskega prava ne bom izkušal Kraussu dokazovati njegovih trditev, saj sem že omenil, da on souverainno zaničuje zgodovinska preiskavanja. Omenjam zavoljo tega le, da mora človek, ki natanko pregleda in premisli to, kar poroča Bogišičev poročevalec iz Stubice na str. 18., 25. in 333. „Zbornika“, ter s tem primerja na str. 426 v Književniku III., v Bogišičevem sestavku „o važnosti sakupljanja itd.“ se nahajajoča poročila, priti do zgoraj označenih nazorov. Če se pisatelj potruди pregledati Bogišičevo najnovejšo publikacijo „de la forme dite ino-

kosna de la famille rurale chez les Serbes et les Croates" — ki pa se, mimogredé omenjeno, temelji v prvi vrsti le na poročilih „Zbornikovih“, torej zajema iz vira, ki je tudi g. Kraussu bil na razpolaganje — razvidi, da jurist iz tega materiala povse druge sklepe izvaja nego on, da je sploh pisatelj v mnogih prevažnih vprašanih celó drugih nazorov kakor juristi. In kaj je temu krivo? To, da pisatelj nima dovolj juridičnega znanja, da bi mogel presoditi, kaj odgovarja sestavu slovanskega prava, kaj pa je tuje. To ali óno, kar pisatelju posebno ugaja, ker odgovarja nekako bolje našemu, institutom rimskega prava privajenemu čutu, zdi se mu narodno in na drugi strani je spet pripravljen, kakov posamezen slučaj, ki je nastal menda le v fantaziji poročevalčevi, ali izvira le iz slabega znanja veljavnega prava, smatrati za javljenje pravnega čuta narodovega, za starodavni pravni običaj.

Podal še bi lahko več primerov za temeljito Kraussovo juridično znanje, ker pa ne maram čitateljev plašiti, mislim, da to, kar sem omenil, opravičuje ostro obsodbo Kraussove knjige. Čuditi se res moramo Kraussovemu početju. Dandanes, ko imamo o slovanskem pravu že toliko knjig, ni ravno težavno temeljito se poučiti vsaj o najpotrebnejših rečeh, prej ko se odpraviš na tako delo. Ako že pisatelju niso bile pristopne razne ruske ter poljske in češke knjige o slovanskem pravu, naj bi bil barem pregledal Jirečekovo nemško delo „das recht in Böhmen und Mähren“. Gotovo bi bil plod tega truda nekaj boljši sistem in sodba o knjigi, ki bi imela povse drugo lice, glasila bi se drugače. Zakaj li ni tega storil? Menda iz tistega uzroka, katerega navaja za to, da on, spretni predstavljalec narodnih pesmij, dveh pesmij ni preložil sam, ampak jih podaja v Kapperjevem prevodu. Storil je to, kakor — karakteristično dovolj — sam pripoveduje: „aus trägheit“!! — S tem bi lahko končal. Pa da se mi ne bode očitalo, da sem ocenil knjigo samó z juridičnega stališča, v tem ko jo pisatelj le kot popis jugoslovanskega običaja pošilja v svet, oglejmo si jo še od te strani.

Kakor sem že večkrat omenil, bilo je pisatelju ogromno gradivo na razpolaganje, s katerim bi si, da ga je vestno porabil in skrbno uredil, lahko pridobil mnogo slave med nemškim učenim svetom. Da se mu to ni posrečilo, zaprečila je poleg že toliko grajane površnosti pisateljeve tudi neka čudna lastnost, da svojo osebo povsod, kjerkoli more, naprej sili. Povsod nam vsiljuje sebe in svojo sodbo ter obsoja vse, karkoli mu prihaja pod roke. Čudim se res, da o Bogišićevem spisu „o važnosti sakupljanja itd.“ prav usmiljeno priznava „als quellenverzeichnis ist das schriftchen wohl noch zum theile werthvoll“, no saj je tudi snov iz te knjige zajemal, posebno v poglavjih o pobratimstvu in o gostoprimstvu.

Da mu razdelitev snovi v „Zborniku“ ne ugaja, je umevno; Kanitza v predgovoru ter pozneje jedenkrat prav neusmiljeno zmane; krega vse dozdane predstavljale srbskih narodnih pesmi, pismeno hrvaščino naziva „gallimathias der schriftsprache“; I. Mažuraniću očita, da menda ni sam spisal Čengić Age, itd. Skratka, z vsem svetom se krega. Na naravnost nečuden način pa govori o Puklerji, ki je spisal knjigo o ženitbenih običajih pri Hrvatih. Očita mu, da je le iz virov že tiskanih nabral gradivo za svojo knjigo ter da ne podava ničesar novega — potem pa mu je ravno tista knjiga, oziroma v nji objavljena poročila za bosanske ženitbene običaje „eine hauptquelle“. Kaj je Kraussa napotilo tako obširno se baviti s Puklerjevo knjigo, o kateri trdi, da je brez vse vrednosti, to nam razlaga sam. „Ich würde diesem herrn gewiss keine zeile widmen —“ pravi — „wäre er nicht leider gottes in meiner heimat als fenstereinschläger und krawallmacher eine persönlichkeit von bedeutung geworden.“ In to ni menda v kaki opazki, ampak to stoji v kontekstu knjige, katero je antropološko društvo, tedaj znanstven zavod, tiskano poslalo po svetu. Ubogo antropološko društvo!

Dr. J. Babnik.

(Konec prihodnjit.)

III.

Spomenica tisočletnice Metodove smrti. Spisal dr. Fr. Kos. Na svetlo dala Sl. Matica, Ljubljana 1885, IV + 174 str.

Kakor „Mohorjevo društvo“, takisto se je hotela tudi „Slovenska Matica“ letos posebno spominjati tako usodepolnega dogodka za kulturni razvoj ne samó slovenskega naroda, nego malone vseh Slovanov, kakor je bila smrt sv. Metoda in nji sledeče preganjanje slovenske liturgije in slovenske knjige. Izvestno je „Matica“ vsem svojim članom jako uslužila, da jim je podala tako času primerno in korenito spisano knjigo, g. pisatelju pa smo dolžni posebno hvalo, da je naše znanstveno slovstvo obogatil s tako izvirnim in temeljitim delom.

Knjiga nam podaja mnogo več, nego obeta na prvi pogled nje naslov. V resnici ona ne opisuje samó življenja sv. Cirila in Metoda ter njih zaslug za kulturo panonskih in korotanskih Slovencev, nego ona obseza vso teritorialno in politično zgodovino Slovencev v IX. stoletju. In ta zgodovina je sestavljena na podlagi neovrzljivih, jako raztresenih in zato malo komu znanih virov; zato se ne dá ni tajiti, ni prezirati. G. pisatelj si je zaslužil s to knjigo ime kritičnega preiskovalca, dobrega opazovalca in vestnega poročevalca.

Po mnenji podpisanega poročevalca ustregel bi bil pisatelj zeló vsem izobraženim Slovincem in njegovo delo postalo bi bilo še popolnejše, da se je tudi na cerkveno zgodovino naših dežel v IX. stoletju neko-

liko bolj oziral in iz do sedaj še malo znanih virov narisal stanje in razdelitev katoliške cerkve po naših krajih, zlasti po tistih, ki niso pripadali Metodovi nadškofiji. Priznavam, da cerkvena slovenska zgodovina IX. stoletja ni nič menj temna in zavozlana, nego politiška, ali g. dr. Kos bi se ne bil smel ustrašiti tudi te naloge, ker je svojo sposobnost za to dokazal. Vsaj po analogiji in primerjanji sličnih uredbe po sosednih zemljah bi se dalo marsikaj skleniti in za naše namere izkopati. Tudi obsezajo nekatere nemške cerkvene zgodovine (n. pr. Hergenröther, Allg. Kirchengeschichte I. zv.) marsikaj, kar se dá prav dobro na slovenske razmere obrniti in za cerkveno zgodovino slovensko porabiti.

Znano je namreč, da je katoliška cerkev tudi slovenskemu jeziku po Korotaniji in Panoniji privoščila tisto veljavo in tiste pravice, kakor nemškemu po Nemčiji; saj si drugače pouka v krščanskem nauku še misliti ne moremo. Res je, da je cerkev zmatrala jedino le latinski kot cerkveni jezik in da se ji je nemščina kakor slovenščina zdela le „nadležno zlo“. Zato je cerkev želela, da bi se celó Očenaš latinski molil, samó „qui aliter non potuerit, vel in sua lingua discat“ (koncil v Mogunciji 813). Vendar je zapovedal koncil v Tursu (l. 813.), da se ima narodu v njegovem jeziku pridigovati in da se morajo celó škofove homilije v narodnem jeziku pretolmačiti. Da se je izpóved vršila v narodnem jeziku, to se razume samó po sebi. Isto velja tudi ob „očitni izpóvedi“, katero je ljudstvo po pridigi govorilo za duhovnom, kakor nam spričujejo brižinski spomeniki.

Jako hvaležni smo pisatelju, da nam je podal na str. 69—98 opis slovenske zemlje v IX. stoletji. To je prvi poskus zgodovinske topografije med Slovenci in reči moramo, da se je ta poskus g. dr. Kosu prav dobro obnesel. V tem oddelku nam je sestavil g. pisatelj vse one kraje tudi zunaj denašnje meje slovenske narodnosti, po katerih so v IX. stoletji še stanovali Slovenci, kakor to spričujejo brez dvojbe slovenska krajevna imena. Samó kar se tiče Štajerske, ne vem ali je g. pisatelj porabil izvrstni Kronesov sestavek v „Mittheilungen des hist. Vereins für Steiermark 1879“, ker ga ne nahajam navedenega med pripomočki; ali gotovo je, da se iz njega vsakdo lahko prepriča, da se v IX. in naslednjih stoletjih samo slovenska krajevna imena po vsi Štajerski bila v navadi.

Vsak izmed nas zna, da sta sv. Ciril in Metod oznanjala krščansko vero po državi kneza Rastislava, ki se je imenovala „Velika Moravska“ (g. pisatelj ni prav storil, da je povsodi izpuščal pridavnik „velika“, kakor se bomo kmalu prepričali). Bilo je torej naravneje poprej povédati, kje je ležala Velika Moravska, kdo je živel v nji in kdo jo je

vladal, nego da je g. pisatelj pričel pripovedovati o delovanji sv. Cirila in Metoda v ti državi. G. pisatelj pa nam opisuje to državo še le na str. 115—126, torej prav na konci svojih zgodovinskih razprav, tako da bralec marsikaj v življenji sv. Cirila in Metoda, str. 25—66, ne more dobro razumeti, dokler se ne seznani z Veliko Moravsko in njeno lézo.

Zdi se nam v obče, da je g. pisatelj premalo cenil važnost veliko-moravske države, baš zaradi tega, ker ji je odmenil zadnje mesto v svoji knjigi. In vendar je prav ta država jedna najzanimivejših pojav ne samó za Slovence, nego tudi za vsakega zgodovinarja sploh. V Veliki Moravski so stopili Slovani prvikrat v kolo izobraženih narodov evropskih in dosegli v kratkem času tako visoko stopinjo kulture, kakor je le bilo mogoče za tisti čas. V teku kratkih osemdesetih let vidimo pred seboj popolnoma urejeno slovensko državo, ki je bila tako močna, da je uspešno odbijala vse srdite navale sosednje Nemčije! In komaj si je priborila svojo samostalnost ter zagotovila obstanek svoj, lotila se je višje naloge in pomislila, kako doprinesiti svoj del k splošni izobrazenosti vseh narodov. Velika Moravska nam spričuje jasno, da so bili tudi Slovani zmožni sami po sebi, brez tujega vtikanja (kakor na pr. pri Rusih), samostalno državo utemeljiti, če tudi le za malo časa; in še več, da se je iz njih samih porodilo hrepenenje po višji omiki in da so temu hrepenenju tudi zadostili. V dveh desetletjih so položili panonski Slovenci temelj književnosti svoji in to ob tistem času, iz katerega poznamo prve spomenike stare visoke nemščine. Nihče ne more presoditi, kako daleč bi bil ta narod do sedaj napredoval v omiki, ko bi se ne bile razlile nádenj divje madjarske tolpe. Od panonskih Slovencev so se razširili početki kulture med Čehe, korotanske Slovence, Hrvate, Srbe, Bolgare in Ruse. Zato se ne smemo čuditi, da je ruski letopisec Nestor prenesel generično ime Slovenec na vse Slovane, ki so potem to ime za svoje sprejeli (prim. Spomenica, str. 61).

V razpravi o Veliki Moravski g. pisatelj ne pripoveduje nič natančnega o lézi in o mejah te države, tako da jo bode večina čitateljev menjala z denašnjo Moravsko. Da torej „Spomenico“ v tem obziru popolnim — ne da bi hotel s tem g. pisatelja grajati — bodi mi na tem mestu dovoljeno pojasniti, kako daleč se je Velika Moravska raztezala proti jugu.

Iz nemških in drugih zapadnih virov zvédamo o Veliki Moravski le toliko, da je cvetla za Mojmira, Rastislava in Svetopolka ter da si je priborila svojo neodvist od Frankov. Ali kaj natančnejšega o mejah, ali o leži te države ne zvédamo iz ónih virov. Našo radovednost potolaži še le Konstantin Porphyrogeneta, ki je pisal le pol stoletja po razpadu Velike Moravske (l. 949). Gotovo je, da ime naše države prihaja od

reke Morave, ali znano je, da imamo dve reki tega imena. Zato nam zgodovinski viri govore o dveh Moravskih, t. j. o pravi ali veliki in o jedni manjši na južni strani Istra, ob srbski Moravi, katero nam letopisi imenujejo „Nižnaja Morava.“ Šafařík misli (Alterthümer II. 212), da so Bolgari to ime razširili tudi čez Bačko in Srem ob času, ko so oni gospodovali po južni Ogerski. Isti učenjak je tudi dokazal (II. 213 — 214), da je ta „Nižnja Moravska“ v resnici obstajala.

O leži Velike Moravske pa piše Konstantin (de administrando imperio cp. 13, ed. Niebuhr III. 81): „Ad meridiem Hungariae Magna Moravia sive Sphendopolci regio, quae omnino a Turcis (i. e. Hungaris) vastata est et ab ipsis jam continetur.“ Jasno je, da se je Konstantin napačno izrazil, trdeč, da je Velika Moravska ležala na južni strani Ogerske. Ali kdor pozna netočnost tega pisatelja, ne bode se dalje spotikal nad tem pogreškom, nego sprevidel bode, da je Konstantin hotel reči „na zapadni strani Ogerske,“ kakor potrjuje naslednji podatki. V 40. poglavju omenjenega dela (Niebuhr, III. pg. 173) pripoveduje nadalje Konstantin, da je Velika Moravska počimala na drugi strani (t. j. na severu) Srema: „Inde Magna Moravia baptismo carens, quam Turcae (Hungari) devastarunt, cuiusque princeps olim fuit Sphendoplocus.“ Pogl. 42 (o. c. pg. 177): „Et habitant quidam trans Danubium flumen Turcae in terra Moravia, atque etiam ulterius Danubium et Savam fluvios.“ Iz tega se vidi, da Konstantinu pomenjata Ogerska in Velika Moravska jedno ter isto deželo in zato našteva tudi med velikomoravskimi rekami take, katere moramo iskati le v pravi Ogerski. Iz tega so nekateri sklepali, da je Svetopolkova država obsezala vso veliko ogersko nižino, ali pa vsaj, da je ta knez tudi nad Bolgari po južni Ogerski vladal. (Prim. Czörnig, Ethnographie III. 43.) Ali tega nam ne potrjuje nobeden istočasni vir in znano je tudi, da so velikomoravski knezi živeli prijateljski z bolgarskimi vladarji; zato ne moremo misliti, da bi se bila Velika Moravska kedaj tudi čez bolgarsko ozemlje razširila.

(Konec prihodnjič.)



Knjižne redkosti slovenske.

Spisal L. Žvab.

V „Ljubljanskem Zvonu“ 1883. l. od 599. do 603. str. sem bil izpregovoril o „redkih spisih“. Pozneje se mi je nabralo o raznih prilikah še nekoliko znatnega gradiva, katero danes nudim častnemu razbornemu čitateljstvu. Nadejem se, da mi bode moči s časom še kaj priložiti. Stvari podajem, kakeršne sem našel; ako so se pa vrhu vse moje pažnje pod-

krale napake, blagovôli oprostiti mi, spoštovani rojak! ter potrpi in pomisli, da je ubogi pisec le prečestokrat odgovoren tudi za tuje grehe. Najbolj bi se vzradoval, ako moje borne vrstice vzbudé še kakšnega svestnega pomočnika. Ne mislimo, da je uže vse izrahljano; mnogo svetá se širi pod nami še neprekopanega ter nerazoranega; samó nekoliko globóčje je treba seči z lopato, kajti površina je vsa izprana in poteptana, da uže nema svojega izvirnega lica. Kdo je dôbelj iznesti vse na dan? Marsikde je zagreben še važen zaklad.

Zeló koristno in zaslužno delo bi bilo, ako nam kakšen v Petrogradi živoč slovensk profesor prepiše Čopov rokopis v tamošnje vseučiliške knjižnici, ali naj ga vsaj na tanko prispodablja s Šafaříkovo natisneno književno zgodovino in z ostalimi enakimi deli ter objavi vse nezane podatke!

Na tem mesti mi je izreči tri besede o moži, čegar ime je malo ne že izginilo iz našega spomina, morebiti ker ni pisal šegetajočih novel in razpustnih romanov; a vender se je Jarnej Lenček bavil s pesništvo in sosebno z bibliografijo slovensko ter razglasil v „Mittheilungen des historischen Vereins für Krain“ obilo menj znanih knjig, katere čuva kranjsko zgodovinsko društvo; žal, da ne vémo ničesar več o spisih, zabeleženih v „Mitth. des hist. V. f. Krain“ 1857. od 89. — 92. str. pod naslovom: „Verzeichniss älterer slovenisch gedruckter Werke als Beitrag zur Verfassung einer vollständigen sloven. Bibliografie. Von Barth. Lenček, Cooperator in Sairach.“

Č. g. Blaž Lenček, župnik v Starem trgi pri Loži, piše novembra meseca 1883. leta:

„O svojem pokojnem brati Jarneji ni mi moči poročiti za gotovo dné in leta njegovega rojstva in dné njega smrti, ker se tega dobro ne spominam; menim vender, da je bil rojen 25. avgusta 1827. l. na Brezovici, in umrl je 7. oktobra 1861. v Šempetri pri Slavini kot eksposit. Šolal se je v Ljubljani na normalki, dalje na gimnaziji in liceji ljubljanskem; oktobra meseca 1847. l. je stopil v duhovsko semenišče ljubljansko in bil v mašnika posvečen l. 1851. v 26. dan julija. Rajni mil. vladika Ant. Alojzij Wolf ga je odločil za višje bogoslovne nauke ter ga poslal na Dunaj, da se pripravi v Avgustineji za doktorat; a zbolel je in zaradi tega je moral iti po nasveti zdravnikovem v juniji 1852. l. v Marijine vane na Česko, da ozdravi. Meseca avgusta se vrne domov, a potem ne gre več na Dunaj, temveč po svojej prošnji je bil duhovni pomočnik v Žiréh, menim da koncem 1852. leta, kjer je delal v vinogradi Gospodovem do leta 1859 — ako se ne motim, — ko je (spet na svojo željo) postal eksposit v Šempetri; a če mu uže dunajski vzduh

in dunajsko obnebe nista bila v zdravje, koliko menj notranjska burja. Zamán je bilo moje odsvetovanje — šel je v Šempeter, kjer je bival do začetka oktobra meseca 1861. l. in tam izdihnol svojo blago dušo — pre-rano! — Toliko na kratko o njegovem življenji in njegovi smrti.

Kar se tiče starih knjig, o katerih bi bil Jarnej pisal v „Mitth. d. hist. Ver. f. Krain 1857.“ ne morem ničesar povédati; le to vém, da je pokojni brat moj Jarnej izdajal koledarje in sicer — ako se ne motim — za leto 1857., 1858. in 1859.

Ti koledarji so izhajali pod naslovom: „Slovenski Romar.“ Zlagala sta jih menim da Giontini in Ničman v Ljubljani.“

Predno začnem, moram se še uljudno zahvaliti čestiti gospódi profesorjem dr. Fr. Sedeju v Gorici ter A. Raiču in T. Zupanu v Ljubljani na njih velikej prijaznosti!

(Dalje prihodnjič.)



Listek.

Leopold Gorenjec †. Od kranjsko-hrvaške meje nam dohaja žalostno poročilo, da je v Adlešičah v črnomáljskem okraji dné 19. februvarija t. l. po daljšem bolehanji za vodenico umrl ondotni župnik, čestiti gospod Leopold Gorenjec, jeden najmarljivejših pisateljev naših, ki je zlasti pod psevdonimom „Podgoriški“ ali „Podgoričan“ dobro znan in priljubljen do zadnje kočé slovenske.

Leopold Gorenjec je bil porojen dné 12. novembra 1840. leta v Št. Rupertu na Dolenjskem, studiral je v Novem Mestu, kjer je 8 gimnazijalni razred zvršil leta 1861. Potem je stopil v ljubljansko duhovensko semenišče. Tu je tista leta živelo več vrlih mladeničev, ki so dandanes na glasu pisatelji slovenski. Zdanji g. kanonik in državni poslanec Karol Klun, Ivan Vesel („Vesnin“), župnik Fr. Strukelj („Jaroslav“) in Gorenjec so bili sošolci; pesnik Janez Bile in spiritual J. Flis sta bila jedno leto pred Gorenjcem, zdaj že pokojni Jos. Ogrinec dve leti za njim. Ti mladeniči so takrat v semenišči spisovali slovanski časopis „Sava“, v katerem so priobčili marsikateri dober spis ter se pridno učili slovanskih jezikov, posebno češčine. Zlasti Gorenjec se je v tem oziru odlikoval z veliko pridnostjo in vstrajnostjo. Dné 30. julija 1865. v duhovna posvečenega so poslali najprej v exsilium — za kaplana v kočevski Koprivnik (Nesselthal), da bi si med nemškimi Kočevjarji ohladil svoje pregoreče slovansko srce. Iz Koprivnika je bil l. 1868. premeščen v Št. Lovrenc na Temenici, kjer je služil za kaplana štiri leta (1868—72), potem pa odšel v Slavino na Notranjsko (1872—74) in odtod k Sv. Juriju pod Kumom (1874—77). L. 1877. je postal župnik v Adlešičah na kranjsko-hrvaški meji, kjer je poprej také krepkega, živahnega, veselega in jedva 45letnega gospoda te dni po-brala bela smrt.

Javno pisateljstvu je pričel Gorenjec leta 1861. v Janežičevem „Glasniku“, in tako rekoč pero v roci držéčega je zalotila neusmiljena smrt. Brez dvojbe je bil Gorenjec jeden najplodovitejših pisateljev slovenskih, vendar samostalnega ni proizvajal nič. Bil je najprej znamenit nabiralec narodnega blaga in v „Glasniku“ je priobčil dolgo vrsto prelepih narodnih pripovedek. V tem oziru je spomina vreden dopis s Poljan pri Kolpi v „Glasniku“ l. 1861. na 118. strani, v katerem Gorenjec pod naslovom „Priatelj vsem rodoljubnim dijakom“ z mlade-

niško navdušenostjo in domoljubno gorečnostjo pozivlje tovariše svoje, da bi pridno in vestno porabili počitnice v zbiranje narodnega blaga. — V drugi vrsti je Gorenjec znamenit kot prelagatelj novel, povestij in romanov, katere je zlasti iz češčine, poljščine in ruščine prevajal na slovenski jezik. Število takih spisov njegovih je legijon! Od leta 1862. do leta 1886. je s svojimi prevodi zalagal do malega vse politične in leposlovne časopise slovenske. Pri tem je iz znanih razlogov večkrat menjaval svoje imé: časih se je imenoval L. Gorenjec, časih Podgoriški, časih Lavoslav, časih Podgoričan. Kadar se je bal, da bi morebiti kakšen zelot prevod njegov mogel prištevati „kužljivim prismođarijam“, takrat se ni podpisal. Spisi njegovi se odlikujejo po izborni, lepodoneči slovenščini; oponašati bi se vendar moglo nekaterim izmed njih, zlasti tistim, ki jih je priobčeval zadnja leta, da je prelagatelj obdržal v njih preveč izrazov iz tistega jezika, iz katerega je ravno prelagal. Vendar mu ne štejemo v zlo te skoraj da neizogibne napake vseh prelagateljev, zlasti ker moramo hvaležno priznavati, da razven pokojnega Jurčiča nimamo niti jednega pisatelja, ki bil tako izdatno obogatil pripovedno literaturo slovensko, kakor jo je Leopold Gorenjec. Veliko plemenitega vesolja je porodil s svojimi zanimivimi prevodi v tisoč in tisoč slovenskih sreih, in hvaležno se bode slovenski narod, čitajoč njegove mnogoštevilne povesti, še leta in leta spominjal ljubeznjivega, veselega pripovedovalca. Lahka mu zemlja in milostiva sveta nebesa!

Nove knjige slovenske. Duhovno pastirstvo. Četrti del. Zakramentali, duhovno vladanje, pisarniška opravila. Slovenskim bogoslovcem in mašnikom spisal Anton Zupančič, profesor pastirstva na ljubljanskem bogoslovnem učilišču. Z dovoljenjem prečastitega knezoškofijstva. V Ljubljani. Založil pisatelj. — Prodaja „Katoliška Bukvarna“ 1885. str. 761—903. Vel. 8. Cena 60 kr. Priložen je naslov, predgovor, zaporedno in stvarno kazalo. — Konec preteklega leta je izšel IV., dopolnilni zvezek krasnega dela Zupančičevega. Čestitamo slov. duhovščini! Tisočletnica Metodova ji je bila nenavadno plodovita. Podarila ji je dve veleknjigi: Flisove stavbinske sloge in II. del Pastirstva. O prvih treh zvezkih poslednje knjige poročal je naš list že lani (glej „Lj. Zv.“ 1885 str. 58—59 in str. 699). Poslednji zvezek razpravlja blagoslovila, običajna v sv. kat. cerkvi, predstavlja nam duhovnega pastirja kot vodnika ter dodaje navod, kako mu je zvrševati pisarniška opravila. Ni nam treba poudarjati, da je ves ta pouk premišljen, stvaren, tehtovit; ni nam treba hvaliti gladko tekočega jezika, knjiga sama kliče vsem slovenskim duhovnikom: Kupujte me! Spisal me je tovariš vaš, ki je dokaj let sam prenašal težo in vročino pastirskega dneva in mu srce gorko blje za vas in za blagor vaših slovenskih ovčic! — Zaboje za zabojem, napolnen z nemškim bogoslovskim književnim blagom, roma vsako leto na Slovensko. Žulji naših duhovnikov redé podjetne nemške knjigotržce. Dobra priznana slovenska knjiga, osvetljujoča okolnosti, v kakeršnih živi in se giblje slovenski duhovnik, pa naj bi trohnela v kakšnem kotu „Katoliške bukvarne“! Zdaj je prilika, da naše vrlo duhovstvo dejanski pokaže, kako mu je mar za razvoj slovenske bogoslovne književnosti. Potem se smemo nadejati, da nas po vzgledu g. A. Zupančiča razveselje tudi drugi slovenski bogoslovski profesorji s slovstvenimi plodovi, spadajočimi v stroko svojo. —n—

— „Ljudska knjižnica“ objavlja v 24. zvezku obširno povest „Očeta Blaža otolina“. Povest, posvečena dobrodušnemu čitateljstvu, zlasti vzrastli mladini. Preložil jo je na slovenski jezik pokojni Leopold Gorenjec po dr. Vilj. Baubergerji. S tem zvezkom zvršuje „Ljudska knjižnica“ prvo leto svojega živ-

ljenja. Podala je v II. debelih knjigah slovenskemu narodu lepo število resnih in kratkočasnih povestij in narodnih pripovedek ter izdatno obogatila pripovedno naše slovstvo. Dasi nam nekatere stvari niso ugajale, vendar temu občekoristnemu in lepemu podjetju želimo mnogo prijateljev, bodi si pisateljev, bodi si naročnikov. — Zadnje dni nam je došel tudi že 1. zvezek II. tečaja. Obseza več drobnih spisov, tako na pr. „V Dragi“, povest, spisal J. Zgodnjik. — „Žalosten konec malo-pridneža“, povest, spisal Anton P. — „Dve sestri“, pripovedka, prosto poslovenil A. P. A. — „Pripovedke v Slatinski okolici.“ — „Pastorka“, zapisal K. Vitanko t. d. — „Ljudska knjižnica“ izhaja po dvakrat na mesec in velja za vse leto samó po 1 gld. 70 kr.; za pol leta 90 kr. s pošto vred. Posamezni snopiči veljajo po 6 kr., s pošto po 8 kr. Naročnino sprejema g. Lavoslav Kordeš, tiskar, izdavitelj in urednik „Ljudske knjižnice“ v Mariboru, v Šolskih ulicah 2.

— Kratek navod o prvi pomoči pri nezgodah. Spisal dr. Alojzij Valenta, c. kr. vladni svetnik in redni javni profesor porodstva, vodja in primarij deželnih dobrodelnih naprav v Ljubljani i. t. d. Tiskala Ig. pl. Kleinmayr et Fed. Bamberg v Ljubljani 1886, 8°, 16 str. Založil pisatelj. Drobná knjižica, v kateri nam skušen in slaven zdravnik podaja nauke, kako je ravnati človeku o raznih bolezenskih slučajih in nezgodah, predno dojde zdravniška pomoč. Gosp. pisatelj sam je deželnemu političnemu oblastvu poklonil 800 izvodov svoje knjige, da jih razdeli po vseh ljudskih šolah na Kranjskem. Želimo, da bi se ta zlata knjižica razširila do zadnje koče slovenske.

— Zgodovina fará Ljubljanske šk ofije. Izdaje A. Koblar. Tretji zvezek: Zgodovina Šempeterske fare pri Novem mestu. Spisal Ivan Šašel, kapelan. V Ljubljani. Založnik Anton Koblar. Natisnila Klein in Kovač (Eger). 1886. 53 str. 8.

Z Gorenjskega, kjer je hitela mimo nas v prvih dveh zvezkih preteklost Sorske, Preške, Nakelske, Dupljanske in Goriške fare, odvaža nas tretji zvezek doli na Dolenjsko stran, na vinoródnó obrežje Krke. Vkljubo pičlosti virov podal nam je g. zgodopisec točen obris Šempeterske fare in njene minulosti po znanem Koblarjevem načrtu: I. Prirodnoznanski in statistični opis, II. Ob ustanovljenji fare, III. Cerkve, IV. Duhovni pastirji, V. Nekdanji dohodki vikarijevi, VI. Farovž in šola, VII. Odlični Šempeterčanje. G. Iv. Šašel nam je znan kot večš penezoslovec in marljiv izkopavatelj starinskih mogil poleg Mokronoga. Pričuóje delce priča, da mu je jednako ljuba hčerka starinoslovstva — zgodovina. Istiniti, nekaj iz Valvasorja, nekaj iz „Mitth. d. h. V.“ 1848 in iz farnega arhiva pozajeti zgodovinski tvarini dodaje g. pisatelj tu pa tam v posladek kako pravljico, katera lepo povzdiguje mikavnost spisa. Prepričani smo, da hlastno sežejo Šempeterski farani po knjižici, predóčuóji jim žal in bol, ki je tolikrat stiskal njih dede, opisuóji jim tudi tisto pešóico srečnih hipov, ki so posijali zdaj pa zdaj na bodra njih selišča. A tudi slovstveniku zaleskeče marsikak biser iz g. Šašljevega delca. To so v prvi vrsti stara topografiška imena vinógradov, gozdov itd., katerih je tu izredno veliko nakopičenih. G. Koblarju želimo, da si pridobi več takih sotrudnikov, kakersen je g. Šašel, bi bode gotovo še nadalje opisoval fare, na katerih mu bode službovati v teku let. Slovenskemu občinstvu pa najtopleje priporočamo Koblarjevo podjetje, o katerem se celó napredni Čehi pohvalno izražajo. „To delo me je jako iznenadilo. V tem ste nas prekosili, kajti mi kaj tacega do danes nimamo!“ pisal je odličén češki historik na Slovensko. Zvédeli smo, da namerava g. Koblar nadaljevati zbirko svojo in da je več zgodovinsko zanimivih fará v delu. Malomarnost slovenska bode kriva, ako ne bode móči nabranemu gradivu na beli dan.

Slovenci! cénimo vsaj te drobtine, kar nam jih je ostavila jezna usoda. Pobrinito se za domačo zgodovino! —n—

Jurčičevi zbrani spisi. Odbor za Jurčičev spomenik, ki je doslej izdaval Jurčičeve zbrane spise, odstopil je lastnino in nadaljno izdavanje teh spisov „Narodni Tiskarni“ pod tem pogojem, da se ona zaveže nadalje izdavat zbirko Jurčičevih spisov, o njih voditi poseben račun, oskrbovati pri sv. Krištofu Jurčičev grob ter po sklenenem konečnem računu polovico čistega dohodka izročiti „Matici Slovenski“ za Jurčičevo ustanovo. „Narodna Tiskarna“ je ceno Jurčičevim zbranim spisom znižala na 60 kr. za vsak nevezani in na 1 gld. za vsak elegantno vezani zvezek. Doslej je prišlo na svetlo pet zvezkov, ki se dobivajo v „Narodni Tiskarni“ (a ne več pri g. dr. Staretu) po zgoraj naznanjeni ceni (za dijake pa samó po 50 kr. zvezek). Odbor je Jurčičeve spise zategadelj odstopil tiskarni, da bi s tem pospešil njih razprodajo in nadaljno izdavanje. Tiskarna gotovo izvrši svojo dolžnost ter izda redno vsako leto po dva zvezka, ako jo bode razumništvo slovensko vsaj nekoliko podpiralo v domoljubnem tem podjetji. Kdor se naroča na liste, ki izhajajo v ti tiskarni, lahko priloži tudi malo svoto za Jurčičeve spise in knjige se mu pošljejo nemudoma. Zdaj se tiska VI. zvezek, ki izide okoli Velike noči. Odbor za Jurčičev spomenik pa v denašnji številki našega lista polaga svoj račun. Kar ima še gotovega denarja, izroči ga Matici.

Glagolski nadpis v Sevnici. S. Rutar piše v „Lj. Zvonu“ II. 117: „Na gradu gorenja Sevnica (Oberlichtenwald) nahaja se glagolski nadpis“; in zopet isti v „Lj. Zvonu“ V. 440 po Janischevem Topogr. stat. Lexik. v. Steierr. pravi: „da se v gorenjem sevnškem gradu nahaja slovenski napis: ‚na pana boga mi houffanje‘ in še drug glagolski napis“. — O ti stvari sta pisala že prof. J. A. Suppantšitsch v knjigi „Ausflug von Cilli nach Lichtenwald“ 1818 str. 136. in B. Kopitar v sestavku, „Slavische Aufschrift zu Lichtenwald in Untersteier“ (v. Barth. Kopitar's Kleinere Schriften ed. Miklosich. 1857 16), po katerih nam tudi dr. Josip Pajek v svoji zbirki „Črtice iz duševnega žitka štaj. Slovencev“ na str. 163. tako pripoveda: „Sevnški grad — bil je dolga leta lastnina Solnograških nadškofov. V gradu se nahaja takozvana lutrovska klet. Klet je bila svoje dni za druge namene pozidana, bila je katoliška cerkev. Ker so pa v Lutrovi dobi baje v njej opravljali lutrovci svojo božjo službo, so njo pozneje zvrgli in za vselej opustili. Na zbočenem stropu se dviguje lepa kupola; v kleti so ob obeh straneh razvrščeni velikanski vinski sodi, pod nogami pa ima obiskovalec ‚žerf‘, domovanje rajnkih. V tej kleti se berejo sledeče besede na steni: ‚Na pana boga mi je houffanje‘. Na nasprotni steni zapazimo ravno te besede, pisane z glagolico“. No na sledeči strani 164. dodaje temu dr. Pajek to-le opazko: „Iz sestavka: ‚Der sogenannte lutherische Keller in Ober-Lichtenwald‘ (Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erf. und Erh. der Kunst- und historischen Denkmale. 8. knjiga, 3. zvezek) je razvidno, da se imenovano poslopje nikdar ni za božjo službo rabilo, in da je le z latinskimi črkami pisan stavek pristen, ne pa on, o kojem se je mislilo, da je pisan z glagolico“. —

Stvar je res zanimiva in važna. Vsebina omenjenega napisa je pač luterska („Gott ist meine Hoffnung“), a oblika, vsaj ponekoliko — češka („pan“ — gospod). Kako bi neki češčina prišla v slovensko stran, in kako bi še v protestantovski dobi rabila glagolica? — Iz navedenega izvešča po „Mittheilungen“ zvedamo samó to, da je pristen nadpis v latinici; a nič se nam ne pripoveduje gledé glagolskega: ali da je kakov tak nadpis, dasi z drugim značenjem, ali pa da gla-

golskega nadpisa tam sploh ni. Dr. Pajek, kateri je po lastni izpovedbi „leta 1862. ovi grad obiskal“, sam tudi kar ničesa ne omenja o najdbi svoji. A vsekakor bi bilo vredno, da stvar preišče kateri strokovnjak naš ter nas konečno izvesti do- ločno, kaj in kako je z „glagolskim nadpisom v Sevnici“. A. F.

Naše tiskarne. Na Kranjskem imamo osem tiskaren, namreč: tiskarno Blaznikovih naslednikov, Katoliško, Kleinmayr-Bambergovo, Klein-Kovačevo, Mili- čevo, Narodno v Ljubljani, Krajčevo v Novem Mestu in Šebrovo v Postojini. Naj- večja je Bambergova tiskarna; v nji dela 33 stavcev in mašinistov in 7 vajencev, 4 brzotiskalnice in 5 drugih strojev, katere vse goni plin. Prva za njo je „Narodna Tiskarna“, ki ima 2 brzotiskalnice in 5 drugih strojev, 13 stavcev in 6 vajencev. Blaznikova ima 11 stavcev, 4 vajence in 2 brzotiskalnice in 7 raznih strojev; Kato- liška 7 stavcev, 3 vajence, 1 brzotiskalnice in 1 pomožni stroj; Klein-Kovačeva 4 stavce, 3 vajence, 2 brzotiskalnice in 5 drugih strojev, Miličeva 4 stavce, 5 va- jencev, 2 brzotiskalnice in 4 druge stroje, Krajčeva ima 3 stavce, 1 vajenca, 1 brzo- tiskalnice in 1 drugačen stroj, Šebrova v Postojini ima 1 stavca, 1 tiskalnice in 1 stroj.

„Podpiralna zaloga slovanskih vseučilišnikov v Gradci“ je imela 1884/5. leta 707 gld. 60 kr. dohodkov in 597 gld. stroškov, od katerih se je 329 gld. raz- delilo v podporo 17 slovenskim vseučilišnikom. Glavnica se je to leto pomnožila za 700 gld. in znaša zdaj 5900 gld. Iz odborovega poročila in iz navedenih imen darovalcev vidimo, da slovensko razumništvo ubožne vseučiliške mladine naše ni- kakor ne podpira v toliki meri, kakor bi bilo želeli. Naj bi imovitejši domoljubi pomislili, kako dobro naložé vsak goldinar, ki ga pošljejo podpiralni zalogi; kajti ž njim podpirajo nadárjeno, a ubogo mladino slovensko, ki je up in nada boljše bodočnosti naše, ž njim podpirajo narod svoj. Darila se pošiljajo velenčenemu g. c. kr. vseučiliškemu profesorju dr. Gregorju Kreku, ki je duša podpiralni zalogi.

Novi časopisi hrvaški in srbski. V Zagrebu je g. Ivan Krajač začel iz- davati nov velik ilustrovan hrvaški list „Balkan“, katerega uredjuje gosp. Ivan Kokotović. Stalni sotrudniki so mu znani hrvaški literati E. Barčić, dr. Marijan Derenčin, Desiderius, Jos. Draženović, Fran Folnegović, Avgust Harambašić, dr. Hinko Hinković, Jovan Hranilović, Nikola Kokotović, Anton Kovačić, Silvij Kranj- čević, dr. Fr. Pilepić, Jos. Prigl, Julij Rorauer, Gjuro Turić. Umetniški del lista uredjuje slikar Ferdo Kikerec, glasbenega Ivan pl. Zajec. Doslej so nam došli štirje zvezki, v vsakem oziru izvrstni; polni so lepih pesmij, živahno pisanih povestij in raznovrstnih črtic, posebno dobro je uredovan „Listek“. Tudi podobe so čedne in prinašajo zlasti obraze imenitnejših političnih prijateljev Starčevičeve stranke. Cena listu, ki izhaja vsak mesec po dvakrat v velikem formatu „in folio“, je za vse leto 6 gld. — Izvrstni srbski leposlovnik „Stražilovo“, ki je lani nehal izhajati, oživel je z novim letom spet pod svojim prejšnjim uredništvom v Novem Sadu. — V Sarajevu je g. Božidar Nikasić začel izdavati po dvakrat na mesec ilu- strovani srbski leposlovni list „Bosanska Vila“, ki ima blizu tako notranjo in vnanjo obliko, kakor „Stražilovo“.

„Il signor di Valpacifico.“ Racconto di Giuseppe Stritar. Versione dallo sloveno di Ivan Trinko. To je prelepa Stritarjeva povest „Gospod Mirodolski“, katero v izbornem italijanskem jeziku priobčuje naš rojak gospod Trinko v vi- demskem dnevniku „Il Cittadino Italiano“. Gospod Trinko ima izvrstno peró; ustregel bi nam, ko bi Italijane seznanil še s kakim drugim slovenskim pesniškim proizvodom.

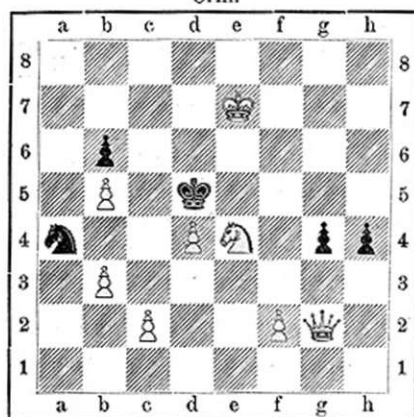
Šah.

Ureduje Janko Kalan v Vélikih Laščah.

XX. naloga.

Sestavil Otmar Nemo na Dunaji.

Črni.



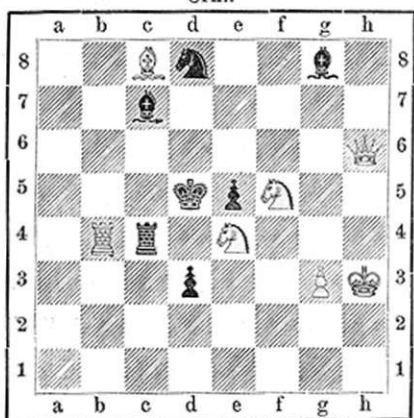
Beli.

Mat v treh potezah.

XXI. naloga.

Zložil J. Pospíšil v Krčm.

Črni.



Beli.

Mat v dveh potezah.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: vse leto po 4 gld. 60 kr., pol leta po 2 gld. 30 kr., četrt leta po 1 gld. 15 kr. Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec. Uredništvo in upravnništvo v Ljubljani, Nove ulice 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

Denašnjima nalogama našima sta bili v problemskem turnirju, ki ga je bilo razpisalo šahovno društvo „Lusatia“ v Zgorelci (Görlitz), prisojeni specijalni darili za najboljšo tripotezno, oziroma dvopotezno nalogo. Poslanih je bilo vseh vkup 92 nalog. Prvo darilo za vso poslatev je vsprejel O. Nemo na Dunaji. V obče pa so v tem turnirju nove slave dosegli češki komponisti, tako zvana „mlada češka šola“, kajti razven Pospíšila so bili ali z darili venčani ali pohvaljeni še štirje Čehi.

Popravek.

V XVI. nalogi (Chocholouša) je slučajno izostal črni kmet f6, brez katerega se naloga ne dá rešiti; zatoorej prosimo č. g. reševalce, da jo v tem zmislu dopolnejo. XVII. naloga (gospé Schettové) pa je pogrešna, ker se dá rešiti že v dveh potezah; morda jo popravi zložiteljica, da bode korektna, a potem jo priobčimo v novi pravilni obliki.

4. partija.

Gambit Cochraneov.

(Igrala sta jo v berlinskem turnirju (1881. leta) najboljša ruska igralka zdanje dobe.)

Beli.

Čigarin.

Črni.

Vinover.

1. e2 — e4

e7 — e5

2. f2 — f4

e5 — f4:

3. Sg1 — f3

g7 — g5:

4. Lf1 — e4

g5 — g4

5. Sf3 — e5

Dd8 — h4†

6. Ke1 — f1

f4 — f3:

Potezo f4 — f3 je izumil Anglež John Cochrane (1792—1878) in po njem ima ime.

7. d2 — d4:

Sg8 — f6

8. Sb1 — c3 Ta poteza je dobra.

f3 — g2:††

Bolje bi bilo: d7 — d6:

9. Kf1 — g2

Dh4 — h3†

10. Kg2 — g1

d7 — d5

Tudi zdaj bi bilo bolje: d7 — d6

11. Le5 — d5:

Sf6 — d5:

12. Se3 — d5:

Lf8 — d6

13. Dd1 — e1! Ta poteza, ki zabrani g4 —

Sb8 — d7

g3, odloča partijo za belega.

Le8 — d7:

14. Se5 — d7:

0—0

15. e4 — e5

Td8 — e8

16. e5 — d6:

Črni se podá.

17. De1 — a5

kdo komu kaj porednega povédal na uho, beží in hitro se izgubi v gneči brezštevilne množice.

Pa zakaj so ljudje tako nezmerno dobre volje, kadar se ošemijo in preoblečejo? V prvi hip se mislečemu človeku to res čudno zdí, ali če stvar mirno presodi, jasna mu je tudi ta prikazen v človeškem življenji. Izkušnja nas uči, da je človeku prirojena želja, da bi se mogel časih nevidnega ali neznanega storiti. Že malo dete se rado skriva in pri vseh narodih nahajaš pravljice o čudodelnem pokrivalu, ki človeka dela nevidnega. Pa še nekaj. Človek hrepení vedno više, a ker ne more vsega doseči, hoče vsaj za nekoliko ur biti na videz to, kar v resnici ni. Ali moreš zameriti mladi šivilji, če si želí biti slavljená, kakor bogata gospá, kateri je ravnokar sešila novo opravo? Nikakor ne; saj je ona tudi ženska. Pa če ista šivilja lepo z masko pride na ples in jo obletavajo mladi gizdalini, kakor bi bila kaka imenitna gospodična, ali se ji ne bode smijalo srce? Gotovo, in še dolgo se bo rada spominjala, kako je ves večer motila izbirčno gospódo.

Take in podobne misli so se rodile Mirku, ko je stojé sredi dvorane gledal in opazoval, kar se je godilo okoli njega. Časih je tudi njega kaka maskara mimogredé ogovorila in rekla, da ga pozna, ali ravno s tem, da mu ni védela družega povédati, pokazala je, da ga ne pozna. Mirko je bil prav dobre volje. Danes se je mogel brez skrbi kratkočasiti, nihče ga ni poznal, on pa tudi nikogar; mogel je govoriti, kar je hotel, nihče ni njegovih besed deval na rešeto, in ko bi jih hotel, ne bi utegnil v splošni zmešnjavi. V tem prideta rudeč in rumen ženski domino mimo njega. Rumeni ga z mahalcem udari po rami in pravi: „Poznam te.“ Ali tako slabo je izpremenil svoj glas, da se je Mirko nehoté zasmijal in rekel:

„Tudi jaz te poznam, lepa maskara, akoprem ti ne vidim v obraz. Če hočeš, opišem ti na tanko skrito glavo in povém tvoje ime.“

Elza se ni mogla več zatajiti. Pustivši rudečo svojo tovarišico nadležnemu „Kitajcu“, obesila se je ob desno Mirkovo roko ter ga pod mahalcem rotíla, naj je za Boga ne izdá. Zdaj sta se za drugimi sprehajala po dvorani in se tudi tikala, kakor je z maskami navada. Mirko je takoj uganil, da je rudeči domino Ema, „Kitajec“ pa Čermak; a na to je plaho svojo maskaro radovédno vprašal:

„Ali so mati tudi z Vami?“

„Tudi,“ zavrne mu Elza, „tam-le v kotu sedé v črnem dominu. Prav lepo smo jih morali prositi, da so se nam udali. Pa saj nismo brez uzroka tù. Ilovskega zalezujemo. Radi bi do dobrega védeli, kaj je z njim. Saj ga poznaš. Ne tajim, dobra prijatelja sva bila, in še